

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΩΝ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΩΝ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ἄξιοι τῆς Πατρίδος δὲν εἶναι μόνον ὅσοι, ὡς συγγραφεῖς ἢ ὡς ἐπιστήμονες, ὡς πολιτικοὶ ἢ ὡς πολεμισταὶ προσφέρουν τὰς γνώσεις των ἢ τὸ αἷμά των διὰ τὴν εὐημερίαν καὶ εὐδοκίμησιν τοῦ Λαοῦ. Μεγάλου ποσοστοῦ εὐγνωμοσύνης δικαιουῦνται ἐπίσης ὅσοι συνέβαλον, καθ' οἷονδῆποτε τρόπον, εἰς τὴν ἐμπορικὴν, βιομηχανίαν, γεωργικὴν καὶ γενικῶς τὴν οἰκονομικὴν ἀνάδειξιν τῆς Χώρας.

Εἰς τὴν τελευταίαν ταύτην κατηγορίαν ἀνήκει καὶ ἡ οἰκογένεια τῶν Καλοκαιρινῶν, ἡ ὁποία συνέβαλε ἀναμφισβητήτως εἰς τὴν οἰκονομικὴν πρόοδον τῆς Κρήτης. Ὄταν κατὰ τὴν τρίτην ἢ ἀρχὰς τῆς τετάρτης δεκαετίας τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀπεδιβάσθη εἰς Μπαλι Μυλοποτάμου ὁ Ἄνδρέας Δημ. Καλοκαιρινός, ἡ Κρήτη, λόγῳ κυρίως τῶν συνεχῶν ἐπαναστάσεων καὶ τῆς καταστροφικῆς πολιτικῆς τῶν Τούρκων, ἦτο οἰκονομικῶς πολὺ καθυστερημένη. Βιομηχανία δὲν ὑπῆρχε. Τὸ ἐμπόριον ἦτο εἰς τὰ σπάργανα. Ὁ ἐμπορικὸς οἶκος τοῦ Καλοκαιρινοῦ, κυρίως, ἤνοιξεν τὰς ἐμπορικὰς πύλας τῆς Κρήτης εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἔκανε καὶ πάλιν γνωστὰ τὰ περιζήτητα κρητικὰ προϊόντα εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Εὐρώπης.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον, ἀλλὰ καί, κυρίως, διότι ὁ συγκεντρωθεὶς πλοῦτος τῶν Καλοκαιρινῶν διετέθη, κατόπιν τῆς τελευταίας θελήσεως τοῦ ἀειμνήστου Ἄνδρέα Λυσιμ. Καλοκαιρινοῦ, ἐξ ὀλοκλήρου διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν φιλανθρωπικῶν σκοπῶν, ἐνδιαφέρει τὴν ἱστορίαν, ἰδίως τοῦ Ἡρακλείου, ἡ βιογραφία καὶ ἡ ἱστορία τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν Καλοκαιρινῶν, περὶ τῶν ὁποίων θὰ ἀσχοληθῶμεν κατωτέρω.

Ἡ οἰκογένεια τῶν Καλοκαιρινῶν ἔχει βυζαντινὴν τὴν προέλευσιν. Αὐτὸ τοῦτο τὸ ὄνομα καλοκαιρινός εἶναι μεσαιωνικόν¹. Φαίνεται ὅτι ἀρχικῶς μετηγάστευσεν εἰς Κρήτην, ὅπως καὶ τόσαι ἄλλαι βυζαντιναὶ οἰκογένειαι².

Κατὰ τὸν 18. αἰ. μετηγάστευσε, πιθανότατα ἐκ Κρήτης εἰς Κύθηρα ὁ Λέων Καλοκαιρινός, ἱερεὺς, ὅπου ἔκτισεν ἐν τῇ περιφερείᾳ Φρατσίῳ τὸ ἐκ τοῦ ὀνόματός του ὀνομασθὲν χωρίον Λενταρακιάνικα³.

¹) Βλ. λέξ. εἰς Μέγα Λεξικὸν Ἑλλην. Γλώσσης, Δ. Δημητράκου, Ἀθῆναι 1950.

²) Ἐν τούτοις οἰκογενειακὸν ἐπίθετον Καλοκαιρινός δὲν ἀπαντᾶται εἰς τὰ γνωστὰ μου κείμενα κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς Βενετοκρατίας καὶ μετέπειτα.

³) Τὰς πλείστας τῶν πληροφοριῶν τῆς παρούσης βιογραφίας ἀρυόμεθα ἐκ τῶν

Ὁ υἱός του, Ἀναγνώστης - Δημήτριος, ὁ ἐπονομαζόμενος Κολλησομέ-

προσωπικῶν αὐτογράφων σημειώσεων τοῦ Ἰακώβου Νικολ. Καλοκαιρινοῦ, ὅς ἐγραφε οὗτος εἰς Σμύρνην τὸ 1911. Ὁ Ἰακώβος ἦτο υἱός τοῦ Νικολάου, ἀδελφοῦ τοῦ Ἀνδρέα Δ. Καλοκαιρινοῦ (βλ. οἰκογενειακὸν δένδρον). Ἐγεννήθη τὴν 22 Ἰανουαρίου 1837 εἰς τὸ χωρίον Σταθιάνικα τῶν Κυθήρων. Εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν, ἦτοι τὸ 1855 (19 Ἰουνίου) ἦλθεν εἰς Ἡράκλειον καὶ προσελήφθη εἰς τὸ ἀνθρῶν τότε ἐμπορικὸν γραφεῖον τοῦ θεῖου του, ὅπου εἰργάσθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ ὑπῆρξεν ἡ δεξιὰ χεὶρ τοῦ Α. Δ. Καλοκαιρινοῦ.

Ὁ Ἰακώβος ἠκολούθησε τὰ μαθήματα τοῦ ἐν Ἡρακλείῳ Ἑλληνικοῦ Σχολείου, ὅπου εἶχε διδασκάλους τὸν Νικόλαον Παρασυράκη καὶ τὸν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως Νικόλ. Λαμπρίδην. Τὴν διπλογραφίαν ἐδιδάχθη ἀπὸ τὸν λογιστὴν τοῦ θεῖου του Λεωνίδα Κωνσταντινίδην, τὰ ἰταλικά δὲ ἀπὸ τὸν φίλον τῆς οἰκογενείας καθολικὸν ἱερέα Βενέδικτον. Ὑπῆρξε συμμαθητὴς τὸ 1857 τοῦ ἀριστοῦχου τῆς τάξεώς του Σπυρίδ. Βρυσμιτζάκη, τοῦ Ἰωάννου Γεωργ. Καστρινογιαννάκη, υἱοῦ τοῦ ἐμπόρου Γεωργίου Τσελεπογιωργάκη, τοῦ ἀκολουθῶς ἐπισκόπου Χερσονήσου καὶ εἶτα ἀρχιεπισκόπου Κρήτης Τιμοθέου Καστρινογιαννάκη, ὁ ὁποῖος διετέλεσεν ἐπὶ τετραετίαν ἀρχιδιάκονος τοῦ μητροπολίτου Αἰτωλοακαρνανίας Γερασίμου Δ. Καλοκαιρινοῦ. Ἡ μόρφωσις τοῦ Ἰακώβου, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῆς ἀνωτέρω βιογραφικῆς ἐργασίας του, δὲν ἦτο τυχαία, ἀν μάλιστα ληφθῆ ὑπ' ὄψει ἡ ἐποχὴ του. Εἰς τὴν «Νέαν Ἠμέραν» ἐδημοσίευσεν εἰς ἐπιφυλλίδας πρᾶφρασιν τῆς μεγάλης ἐπιγραφῆς τῆς Γόρτυνος. Σχετικῶς μὲ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην ἀναφέρει ὠρισμένας πληροφορίας εἰς τὸ τέλος τῆς ἀνωτέρω βιογραφίας, τὰς ὁποίας μεταφέρω ἐνταῦθα, χάριν τῆς Ἱστορίας: «*Τῷ 1857 ὁ θεῖος μου Ἀνδρέας διέταξε νὰ μειαβῶμεν, μετὰ τὰς διακοπὰς, μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Μίνωος, εἰς τὴν ἐν Ἀγίῳ Μύρωνι ἔπαυλιν αὐτοῦ.... Ἠμέραν τινὰ ἐπεσκέφθημεν τὰ εἰρηλίκια τῆς μητροπόλεως τῆς Δημοκρατίας τῶν Γορτυνίων. Ἐκεῖ, παρὰ τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ Γέροντος (ἐννοεῖ βέβαια τὸν Ληθαῖον) εἶδον ὀγκῶδες μάρμαρον, χωμένον ἐν τῇ γῆ καὶ μόνον μέρος αὐτοῦ εὗρισκετο ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας. Ἐπ' αὐτοῦ εἰσὶ σκαλισμένα γράμματα, τὰ ὁποῖα οὔτε νὰ ἀναγνώσωμεν ἠδυνάμεθα. Τῷ 1835, ἀκόλουθος τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς Σχολῆς, οὐχὶ φίλα φρονῶν πρὸς τοὺς Κρητίας, ξενιζόμενος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Καλοκαιρινοῦ, μετέβη εἰς Γόρτυνα καὶ ἀνιέγραψε τὸ ἄνω τῆς ἐπιφανείας κείμενον τοῦ μάρμαρου. Τῷ δὲ 1884 ὁ ἰταλὸς ἀρχαιολόγος κύρ. Ἀλβερτ (Federico Halbherr) ἐξέχωσεν ὅλον τὸ μάρμαρον καὶ παρέδωκεν εἰς τὴν ἐπιστήμην τὸ πρότυπον καὶ ἀπαράμιλλον ἀριστοτέχνημα φιλοσοφικῆς νομοτεχνίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἐγὼ δὲ ἔσπευσα νὰ παραφράσω καὶ διαιρέσω τὴν ὕλην κατὰ τὸ νεώτερον φιλοσοφικὸν σύστημα καὶ ἐδημοσίευσά αὐτὸ εἰς Δεκάδελτον τοῦ προφήτου Ἐπιμενίδου, εἰς τὴν ἐπιφυλλίδα τῆς φίλης καὶ ἀγαπητῆς «Νέας Ἠμέρας».*

Εἰς ἡλικίαν μόλις 20 ἐτῶν ἀντικαθιστοῦσε τὸν θεῖόν του εἰς τὸ γραφεῖον, ἀπεσφράγιζε τὰς ἐπιστολάς του καὶ ὑπέγραφε ἀντ' ἐκείνου. Ἐταξίδευσεν εἰς Τουρκίαν, Ρουμανίαν, Αἴγυπτον, Γαλλίαν καὶ Ἀγγλίαν, πολλάκις διὰ λογαριασμὸν τοῦ καταστήματος τοῦ θεῖου του. Τὸ 1865, ὅτε, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Α. Δ. Καλοκαιρινοῦ, τὴν διεύθυνσιν τῆς ἐπιχειρήσεως ἀνέλαβεν ὁ Λυσίμαχος, ὁ Ἰακώβος ἀπεμακρύνθη ἐκ τῆς ἐπιχειρήσεως ὀριστικῶς, διότι δὲν συνεφώνει μετ' αὐτοῦ.

Αἱ βιογραφικαὶ του σημειώσεις, μολονότι πιθανὸν νὰ εἶναι ἐπηρεασμένα ἀπὸ τὰς προσωπικὰς του συμπαθείας ἢ ἀντιπαθείας πρὸς τὰ βιογραφούμενα πρόσωπα, εἶναι ἀθθεντικά, διότι βασίζονται εἰς γεγονότα τὰ ὁποῖα ἔζησεν ὁ ἴδιος.

ρης, ἐγκατεστάθη εἰς τὸ χωρίον Στατιάνικα ἢ Σταθιάνικα⁴, τῶν Κυθήρων. Ὁ Δημήτριος ἀπέκτησεν ἐκ δύο γάμων 16 ἄρρενα καὶ 2 θήλεα τέκνα, ἐκ τῶν ὁποίων μᾶς εἶναι γνωστά: Ὁ Νικόλαος, ὁ Παναγιώτης, ὁ Θεόδωρος, ὁ Μᾶρκος, ὁ Γεώργιος, ὁ Ἀντώνιος⁵, ἡ Εὐφροσύνη καὶ ὁ Ἀνδρέας. Περὶ τοῦ Ἀνδρέα τούτου, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ὁ κύριος κλάδος τοῦ οἰκογενειακοῦ δένδρου τῶν Καλοκαιρινῶν καὶ γενάρχης τῆς γνωστῆς ἐν Ἡρακλείῳ οἰκογενείας θὰ ἀσχοληθῶμεν ἐν τοῖς κατωτέρω ἐκτενέστερον.

I. — ΑΝΔΡΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΣ

A. ΠΑΙΔΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ ΚΑΙ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ ΕΙΣ ΚΡΗΤΗΝ

Ὁ Ἀνδρέας Δ. Καλοκαιρινὸς ἐγεννήθη εἰς Σταθιάνικα τῶν Κυθήρων τὸ 1804. Δεκαετῆ ὄντα⁶ παρέλαβεν αὐτὸν ἵνα υἱοθετήσῃ τεχνίτης τις ἐκ Μήλου, ἐκεῖνος εἰς τὸ κτῆμα τοῦ ὁποίου ἀνευρέθη τὸ περιλάλητον ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης τῆς Μήλου, τὸ ἀγορασθὲν ὑπὸ τοῦ Βρέστη ἀντὶ 200 σφαντσίκων καὶ κοσμοῦν σήμερον τὸ Μουσεῖον τοῦ Λούδρου⁷.

⁴) Ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πολιούχου τοῦ χωρίου Ἀγίου Εὐσταθίου τὸ ὁποῖον ἀπωκίσθη κατ' ἀρχὴν ὑπὸ τοῦ Δημητρ. Α. Καλοκαιρινοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας Σταθῆ.

⁵) Ὁ Ἀντώνιος ἐχειροτονήθη, φροντίδι τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀνδρέα, διάκονος, λαβὼν τὸ ὄνομα Γεράσιμος. Ὁ Ἰακώβος ἀναφέρει σχετικῶς τὰ ἀκόλουθα: «Ὁ Ἀνδρέας ἠγόρασε τὴν ἐπαρχίαν Μαλεδιζίου ἱπὰρ τοῦ Μητροπολίτου Χρυσάνθου ἀντὶ 90.000 γροσίων, ὅπως ἐγκαταστήσῃ αὐτὸν (τὸν Γεράσιμον) ἀρχιεπίσκοπον Κνωσοῦ. Τὸν θρόνον τοῦτον κατεῖχεν ἄλλοτε θεῖος τῆς πενθερᾶς του Ἀργυρῆς Κρασάκη. ἠγόρασε δὲ καὶ πλήρη τὴν ἀρχιερατικὴν αὐτοῦ στολὴν ἀντὶ 200 λιρῶν. Ἀποτυχούσης τῆς ἐπιχειρήσεως ταύτης διώρισεν αὐτὸν οἰκοδιδάσκαλον τῶν τέκνων του καὶ ἀκολούθως τὸν ἀπέστειλε πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, ὅστις τὸν διώρισε τὸ 1865 ἀρχιεπίσκοπον Αἰτωλοακαρνανίας».

⁶) Ἡ πληροφορία αὕτη ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Ἰακώβου. Πολλάκις ἀσφαλῶς θὰ ἤκουσε τὴν σχετικὴν διήγησιν ἐκ τοῦ στόματος τοῦ θεῖου του, «ὁ ὁποῖος μεθ' ὑπερηφανείας ἀφηγεῖτο πολλὰ ἐπεισόδια τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, καθ' ὃν χρόνον διέμενεν ἐν Μήλῳ».

⁷) Χάριν τῆς ἱστορίας τοῦ ἀγάλματος τούτου, ἣ ὁποία σχετίζεται μὲ τὸν Ἀνδρέαν Δ. Καλοκαιρινόν, θεωροῦμεν σκόπιμον νὰ μεταφέρωμεν ἐνταῦθα τὰ κατωτέρω σχετικά. «Τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1820 εἰς Μῆλον κάποιος χωρικὸς ὀνόματι Γεῶργος, βοηθούμενος καὶ ἀπὸ τὸν γυιό του, ἔσκαβε τὸ χωράφι του... Ὁ χωρικὸς ἐφώνηξε καὶ ἄλλους... ἔδγαλαν τὰ χῶματα ποὺ ἐμπόδιζαν τὴν εἴσοδον τοῦ θόλου... Ἐκεῖ μέσα ὑπῆρχε τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης. Ὁ Γεῶργος.. βοηθούμενος καὶ ἀπὸ τὸν γυιό του καὶ μερικοὺς ἄλλους χωρικοὺς, μετέφερον εἰς τὴν καλύβην του... τὸ ἄγαλμα τῆς αἰωνίας θεᾶς...». (Βλ. Φιλολογικὸν Περιοδικὸν Μεγάλης Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαιδείας, ἀριθ. 16, σ. 9).

⁸) Ἐὰν ἡ πληροφορία τοῦ Ἰακώβου, ὅτι ὁ ἐκ Μήλου τεχνίτης—ὁ ὁποῖος παρέ-

Ἐπέθανεν ὁμοῦς πρὶν ἢ υἱοθετήσῃ αὐτὸν καὶ ὁ Ἀνδρέας ἠναγκάσθη νὰ μετέρχεται εἰς Μῆλον τὸν πλανόδιον ἔμπορον, μετὰ τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ του Γεωργίου, τὸν ὁποῖον ἐκάλεσεν ἐκ Κυθήρων.

Ἡ ἔκρηξις τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 εὔρε τὸν Ἀνδρέα εἰς Μῆλον, ὅπου ἐγένετο τροφοδότης τῶν ἀγγλικῶν καὶ γαλλικῶν πολεμικῶν πλοίων, τῶν καταπλεόντων εἰς τὸν λιμένα τῆς νήσου. Ἐκ Μήλου ὀρμώμενος ἐπεσκέφθη διαφόρους τόπους τῆς Ἀνατολῆς, τὴν Σμύρνην κλπ., ὅπου συνῆψε σχέσεις μετὰ διαφόρων ἐμπόρων, ὡς καὶ μετὰ τοῦ συμπατριώτου του Χατζῆ Ἰωάννου Περίνη. Ἀργότερον ἐγκατέλειψε τὴν Μῆλον καὶ ἐγκατεστάθη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Γεωργίου^{*)} ἐν Κρή-

λαβε τὸν Ἀνδρέα ἐκ Κυθήρων διὰ νὰ τὸν υἱοθετήσῃ—ἦτο ἄτεκνος καὶ ὅτι εἰς τὸ κτήμα του ἀνευρέθη τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης, ὁ υἱὸς τοῦ μηλίου Γεώργου δὲν ἦτο ἄλλος ἀπὸ τὸν Ἀνδρ. Δ. Καλοκαιρινόν, ὁ ὁποῖος, δεκαεξαετῆς τότε, ἦτο εἰς θέσιν νὰ βοηθήσῃ τὸν θετὸν πατέρα του. Ὁ Ἰάκωβος ἀναφέρει καὶ τὰ ἐπόμενα: «Ἐὰν ὁ ἰδιοκτῆτης τοῦ γηπέδου δὲν ἤθελεν ἀποβιώσῃ πρὸ τῆς ἐκταλέσεως τῆς προάξεως τῆς υἱοθεσίας τοῦ Ἀνδρέα, ἢ Ἀφροδίτη θὰ ἐγένετο κτήμα τῆς οἰκογενείας τῶν Καλοκαιρινῶν».

Τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀφροδίτης τῆς Μήλου, τὸ ὁποῖον εἶναι σήμερον «le plus riche joyau du Musée de Louvre» (Revue Contemporaine, t. I, 1852, pp. 130 - 132) ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ Brest, agent consulaire de France à Milo εἰς τιμὴν fort médiocre (1500 fr.) διὰ λογαριασμὸν τοῦ marquis de Rivière, ambassadeur de France à Constantinople, ὁ ὁποῖος τὸ ἐδῶρισεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας Louis XVIII τὴν 1 Μαρτίου 1821. Τὸ ἄγαλμα, ὡς φαίνεται, ἦτο ἀκέραιον «ὅπως βεβαιῶνται ὁ υἱὸς τοῦ εὐρόντος αὐτὸ χωρικοῦ» (βλ. Μεγάλ. Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαιδείαν, τ. ΣΤ' σ. 358)—δηλαδή ὁ Ἀνδρέας Δ. Καλοκαιρινός—καὶ ἐκ τῶν ἐλλειπουσῶν χειρῶν ἢ μὲν δεξιὰ ἀνέστυρε πρὸς τὰ ἐμπρὸς τὸν χιτῶνά της, ἢ δὲ ἀριστερά, τεταμένη πλάγιως καὶ πρὸς τὰ ἄνω, ἐκράτει τὸ μῆλον τῆς ἔριδος, ἔπαθλον τοῦ ἀγῶνος τοῦ Πάριδος. Κατὰ τὴν παραλαβὴν του ὁμοῦς ὑπὸ τοῦ γραμματέως τῆς Γαλλικῆς Πρεσβείας τῆς Κωνσταντινουπόλεως vicomte de Marcellus, τὸ πλήρωμα τοῦ γαλλικοῦ πολεμικοῦ, τὸ ὁποῖον τὸ παρέλαβε, συνεπλάκη μετὰ τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι εἶχον συσκευάσει τὸ ἄγαλμα διὰ νὰ τὸ μεταφέρουν εἰς Ἀθήνας, ὡς κτήμα καὶ κειμήλιον ἐθνικόν, καὶ κατὰ τὴν συμπλοκὴν ἠκρωτηριάσθησαν αἱ χεῖρές του. (βλ. καὶ Étienne Michon, La Vénus de Milo, Revue des Études Grécques, t. XIII, Paris 1900, pp. 302 - 370)

*) Ὁ Γεώργιος ἐγκατεστάθη ἀργότερον εἰς Ρέθυμνον ἐμπορευόμενος, καὶ ἔγινε, συστάει τοῦ ἀδελφοῦ του, ὑποπρόξενος τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἀγγλίας ἐπὶ 18 ἔτη, τῆς Ἰταλίας καὶ πράκτωρ τῆς Ἐταιρείας τῶν Ὀθωμανικῶν φάρων. Ὁ Γεώργιος ἀνεμείχθη ἐνεργῶς, ὅπως φαίνεται, εἰς τὰς ἐπαναστάσεις τῆς Κρήτης. Ἐγγραφὰ του τῆς περιόδου ἐκείνης, σχετιζόμενα μὲ τὴν ἐπανάστασιν 1866 - 69, εὑρισκόμενα εἰς τὸ Ἀρχεῖον Κορωναίου, ἐχρησιμοποίησεν ὁ Ἰωάν. Μαμαλάκης εἰς τὴν μελέτην του: «Ὁ Πᾶνος Κορωνάιος καὶ ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ὁμέρ στὸ Λασιθί» (1866 - 9). (βλ. «Κρητικὰ Χρονικὰ», τ. Ε' σσ. 182, 183, 195 καὶ Τιμοθ. Βενέρη, τὸ Ἀρχαῖον διὰ μέσου τῶν αἰώνων, Ἀθήναι 1938 σσ. 156, 183, 206). Ὁ ἐμπορικὸς οἶκος του ἐπτώχευσε τὸ 1867 ἕνεκα τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ὁ Ἀνδρέας προσέλαβεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του τοὺς υἱοὺς του Δημήτριον καὶ Εὐάγγελον.

τη⁹, εἰς τὸν ὄρμον Μπαλί¹⁰, παρὰ τὸ Φόδελε, τὸν κατεχόμενον τότε παρὰ τῶν ἐπαναστατῶν, ὅπου ἐμπορεύετο. Μετὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐπαναστάσεως ἐν Κρήτῃ ὁ Ἄνδρέας ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Ἡράκλειον τὸ 1830, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ ὄλα σχεδὸν τὰ κοινὰ μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του κεφάλαια, ἐνθα ἤρχισε τὴν εὐρεῖαν καὶ κερδοφόρον ἐμπορικὴν σταδιοδρομίαν του.

Νέος, μὲ ἐλαχίστας γραμματικὰς γνώσεις, ξένος εὐρέθη ἐν μέσῳ κοινωνίας ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐπικρατοῦσε τὸ τουρκικὸν στοιχεῖον. Ὁ πληθυσμὸς τῆς Κρήτης τὸ 1837 ἀπετελεῖτο ἀπὸ 127.000 Τούρκους καὶ 125.000 Χριστιανούς. Ὁ στρατὸς τοῦ Ἰμπραήμ, τοῦ ὁποίου ἡγούντο Γάλλοι ἐξωμόται, εἶχε καταστρέψει τὰς ἀστικὰς καὶ ἀγροτικὰς περιουσίας τῶν Χριστιανῶν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς νήσου καὶ ἡ ἐπιτόπιος παραγωγὴ ἦτο ἀνεπαρκὴς διὰ τὴν διατροφὴν τῶν κατοίκων. Ἡ σπάνις τοῦ χρήματος καὶ ἡ παντελὴς ἔλλειψις δικαιοσύνης εἶχον ἀφήσει ἐλευθέρους τοὺς τοκογλύφους, οἱ ὅποιοι ἐτόκιζον πρὸς 30 καὶ 40 % . Ἡ Κρήτη οὐδεμίαν ἐπικοινωνίαν εἶχε μὲ τὴν Εὐρώπην.

Εἰς τοιοῦτον περιβάλλον φυσικὸν ἦτο νὰ προοδεύσῃ ἀμέσως μία διάνοια ἐπιχειρηματικὴ, ὡς τοῦ Καλοκαιρινοῦ. Οὗτος διὰ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς πλουσίας Κρητικοπούλας Κρασάκη ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς ἀστικῆς καὶ ἀγροτικῆς του περιουσίας καὶ διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ του μὲ παλαιούς καὶ ἀνεγνωρισμένους ἐμπόρους καὶ βιομηχάνους, τὸν Φραγκολεβαντῆγον Ἰωάν. Ἰττάρ καὶ τὸν Τοῦρκον Ναζίφ, ἔθεσε τὰς βάσεις τῶν ἐμπορικῶν, βιομηχανικῶν, ναυτικῶν καὶ τραπεζιτικῶν του ἐπιχειρήσεων. Οὕτω ἀνεδείχθη ὡς ὁ κύριος ἐκπρόσωπος τοῦ κρητικοῦ ἐμπορίου εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Συνδυάσας τὴν ἀγγλικὴν του προστασίαν, ὡς Ἰόνιος, μὲ τὴν προσωπικὴν φιλίαν τοῦ Μουσταφᾶ Ναϊλῆ Πασᾶ, ἠδυνήθη νὰ προστατεύσῃ τὰ δικαιώματα καὶ τὰ διεθνή προνόμια τῆς ἀτελείας του ἀπέναντι τῆς τουρκικῆς κακοδιοικήσεως. Ἡῴξησε τὴν ἀστικὴν καὶ ἀγροτικὴν περιουσίαν του διὰ νέων ἀγορῶν, ἔχων ὡς ἀρχὴν νὰ μετατρέπῃ κατ' ἔτος ὠρισμένον ποσοστὸν τῶν κερδῶν του εἰς ἀκίνητον περιουσίαν. Ἐφήρμοσεν εἰς τὰ κτήματά του τὴν μεγάλην καλλιέργειαν καὶ φυτοκομίαν καταστήσας αὐτὰ γεωργικὰς σχολὰς καὶ φυτώρια τῆς νήσου. Εἰσήγαγε τὸν τύπον τῶν γαλλικῶν ἐλαιοτριβείων εἰς Κρήτην καὶ ἀνέπτυξε τὴν μόνην τότε βιομηχανίαν τοῦ τόπου, τὴν σαπωνοποιίαν. Ἐφώπλισεν ἐμπορικὸν στόλον καὶ ἤνοιξε τοὺς λιμένας τῆς Εὐρώπης εἰς τὸ κρητικὸν ἐμπόριον. Τὸ γραφεῖον, τέλος, τῶν ἐπιχει-

⁹) Πότε ἀκριδῶς ἦλθεν ὁ Καλοκαιρινὸς εἰς Κρήτην εἶναι ἀγνωστον. Πάντως φαίνεται ὅτι ἦλθε διαρκούσης τῆς ἐπαναστάσεως.

¹⁰) Ὁρμος τοῦ Μυλοποτάμου.

ρήσεών του υπήρξε σχολή διὰ τοὺς υπαλλήλους του, οἵτινες φεύγοντες, κατελάμβανον σπουδαίας θέσεις εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν τῆς χώρας καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Οὐδεὶς ἐξήρχετο τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Καλοκαιρινοῦ ἄνευ παρουσίας¹¹.

Ἀρχικῶς, τὸ 1830, συνειργάσθη μετὰ τοῦ Ἰωάννου Ἰττάρ. Ἐπειδὴ ὅμως οὗτος ἐπτώχευσεν¹², ὁ Καλοκαιρινὸς ἴδρυσεν ἑταιρείαν μετὰ τινος Ἑβραίου ἐκ Κερκύρας, μετερχομένου τὸν ἰατρόν, ὀνόματι Μορδῶν¹³. Ἡ ἑταιρεία «ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΣ - ΜΟΡΔΩΝ» ἀνήκεν εἰς Ἕλληνας ὑπηκόους, ὡς ἦσαν ὁ Καλοκαιρινὸς καὶ ὁ Μορδῶν, ὡς καταγόμενοι ἐξ Ἑπτανήσου, τὴν ὁποίαν κατεῖχον τότε οἱ Ἕλληνοὶ. Ἐχουσα ὅθεν τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν ἤνοιξε τὰς πύλας τῆς Κρήτης εἰς τοὺς εὐρωπαϊκοὺς ἐμπόρους, καὶ ἐχρησίμευσεν εἰς αὐτοὺς ὡς παραγγελιοδόχος, ἀποκομίσασα ἀμύθητα κέρδη. Ἀποθανόντος τοῦ Μορδῶν ὁ Καλοκαιρινὸς ἴδρυσεν τὸ 1848 νέαν ἑταιρείαν ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΣ & ΣΙΑ», προσλαβὼν ὡς συνεταῖρον τὸν μέχρι τότε γραμματεῖα του Γεώργιον Κρασάκη¹⁴. Τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην διετήρησεν καὶ μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Κρασάκη τὸ 1851, μέχρι τέλους τῆς ἐμπορικῆς του σταδιοδρομίας.

Ὁ Ἀνδρέας Δ. Καλοκαιρινὸς δὲν εἶχε μεγάλην μόρφωσιν, ἀλλὰ, χάρις εἰς τὸ ἐμπορικὸν καὶ ἐπιχειρηματικὸν του πνεῦμα, ὠργάνωσε τὴν μεγαλύτερον ἐμποροβιομηχανικὸν - ναυτικὸν - τραπεζιτικὸν οἶκον ἐν Κρήτῃ, ὅστις, κατὰ τὰ μέσα τῆς 19ης ἑκατονταετηρίδος, κατέστη ἡ καρδιά τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τῆς Κρήτης, τῆς ὁποίας οἱ παλμοὶ ἦσαν αἰσθητοὶ ὄχι μόνον εἰς τὴν νῆσον ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν,

¹¹) Ὁ πρῶτος γραμματεὺς καὶ ἀκολουθῶς συνεταῖρος του Γεώργ. Κρασάκης ἀπεκόμισεν ἐκ τῆς ἐργασίας του 300.000 φράγκα καὶ μετηνάστευσεν εἰς Ἀθήνας. Ὁ διάδοχός του Λεων. Κωνσταντινίδης ἐκλήθη καὶ ὑπηρέτησεν ὡς γραμματεὺς τοῦ μεγάλου οἴκου Πέτρου Ράλλη καὶ ἀκολουθῶς πρῶτος λογιστὴς τῆς Τραπεζῆς Θεσσαλίας. Καὶ ὁ διάδοχος τούτου Κωνστ. Ε. Μοάτσος ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν χρεωγράφων τοῦ οἴκου Ζερβουδάκη ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.

¹²) Ὁ Ἰττάρ ἐφόρτωσε πλοῖον ἐκ διαφόρων ἐμπορευμάτων προοριζομένων διὰ Τεργέστην. Εἰς συνεταῖρος του ὅμως ὁ ὁποῖος συνώδευε τὸ φορτίον διηύθυνε τὸ πλοῖον πρὸς τὴν Μαύρην Θάλασσαν, καταχρασθεὶς τὴν ἀξίαν τῶν ἐμπορευμάτων. Οὕτω ὁ Ἰττάρ ἐπτώχευσε καὶ ἔμεινε χρεώστης εἰς τὸν Καλοκαιρινὸν 90.000 γρόσια.

¹³) Οὗτος, ἐπαγγελλόμενος τὸν ἰατρόν εἰς Θεσσαλονίκην, ἐνυμφεύθη τὴν χήραν Φχνῆ Κωνσταντζόγλου. Κατελθὼν δὲ εἰς τὸ Ἡράκλειον διωρίσθη ἰατρός εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ κατέχοντος τότε τὴν Κρήτην Μωχάμετ Ἄλη τῆς Αἰγύπτου. Ὁ υἱός του Θεμιστοκλῆς ὑπηρέτησεν ἐπίσης ὡς φαρμακοποιός.

¹⁴) Ὁ Κρασάκης οὗτος ἦτο Χρῖς τὴν καταγωγὴν, θετὸς υἱὸς τοῦ Τζελεπῆ Ἀντωνάκη Κρασάκη καὶ τῆς συζύγου του Φρόσως, ἀγορασθεὶς παρ' αὐτῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸ 1822, ὅτε ἐπέστρεφον ἐκ Ρωσίας, ὅπου εἶχον ἐγκατασταθῆ.

ἀπὸ Μασσαλίας μέχρις Ὀδησοῦ καὶ ἀπὸ Τεργέστης μέχρις Ἀλεξανδρείας, ὅπου ἦσαν ἐγκατεστημένα τὰ γραφεῖα τῶν ἀνταποκριτῶν καὶ ἀντιπροσώπων του ¹⁵.

Ὁ Καλοκαιρινὸς δὲν περιώρισε τὴν δρασίην του μόνον εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἀνέπτυξε καὶ ἐβελτίωσε σοβαρῶς τὴν νεαρὰν τότε ἐν Κρήτῃ βιομηχανίαν τοῦ σάπωνος ¹⁶, εἰσαγαγὼν πρῶτος τὴν χρῆσιν τῆς ἀγγλικῆς σόδας διὰ τὴν κατασκευὴν του. Ἐδημιούργησεν ἐμπορικὸν στόλον, ὁποῖος ηὐλάκωνε τὴν Μεσόγειον, μεταφέρων τὰ κρητικὰ προϊόντα μέχρι τῶν μεγάλων λιμένων τῆς Εὐρώπης, ἀπὸ Μασσαλίας μέχρις Ὀδησοῦ ¹⁷.

Ἄλλος κλάδος ἐπιχειρήσεως εἰς τὸν ὅποιον ἐπεδίδεδετο ὁ Καλοκαιρινὸς ἦτο ὁ τραπεζιτικὸς. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ὑπῆρχεν ἐν Κρήτῃ τράπεζα καὶ τὸ γραφεῖον τῆς ἐταιρίας «Καλοκαιρινὸς & Σία» ἐξετέλει

¹⁵) Οἱ σπουδαιότεροι τῶν ἀνταποκριτῶν καὶ τῶν ἀντιπροσώπων του ἐν τῇ ἐξωτερικῇ ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἑπτανήσιοι. Εἰς τὸ Ταϊγάνιον ἦτο ὁ Μαρίνος Βαλλιᾶνος, εἰς τὸ Λονδῖνον οἱ Ἀδελφοὶ Βαλλιᾶνοι, εἰς τὴν Μασσαλίαν ὁ Ἀνδρέας Βαλλιᾶνος, εἰς Μάνχεστερ ὁ Παῦλος Ταμβάκης, εἰς Τεργέστην ὁ Δημήτριος Τοπάλης, εἰς Βράϊλαν ὁ Παναγ. Τσάκωνας, εἰς Ὀδησοῦν ὁ Γεώργ. Βουτσινᾶς, εἰς Κωνσταντινούπολιν οἱ Γρηγ. Κούπας καὶ Θωμᾶς Σβορώνος, εἰς Σμύρνην ὁ Χατζῆ Ἰωάν. Περόντης, εἰς Ἀλεξανδρείαν ὁ Νικήτ. Τζάνης.

¹⁶) Ὁ Καλοκαιρινὸς συνέστησεν ἐταιρείαν Σαπωνοποιίας μετὰ τοῦ Ναζίφ Ἀγᾶ ὑπὸ τὸ ὄνομα τούτου: Ναζίφ, ὁ κρητικὸς σάπων ἐν ταῖς ἀγοραῖς τῆς Ἀνατολῆς ἀπέκτησεν ἀρίστην φήμην. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ναζίφ ὁ Καλοκαιρινὸς συνέστησεν νέαν ἐταιρείαν Σαπωνοποιίας μετὰ τοῦ γαμβροῦ τοῦ Ναζίφ, τοῦ Τεφῆκ βέη Καλουπζουζάκη, τῆς ὁποίας διώρισε διευθυντὴν τὸν Φραγκίσκον Ψαρουδάκη. Ἀργότερον ἵδρυσεν ἴδιον σαπωνοποιεῖον, ἐκεῖ ὅπου ὁ ἐγγονὸς του Ἀνδρέας ἠκοδόμησε τὸ οἶκημα τοῦ Οἰκονομικοῦ Συσσιτίου εἰς τὴν ὁδὸν Μονῆς Ἀγκαράθου παρὰ τὸν Ἅγιον Δημήτριον. Ἐμίσθωσε δὲ καὶ τὸ σαπωνοποιεῖον τοῦ Ζαφέρ βέη Βραζεράκη, ὥστε νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ κατασκευάζῃ μηνιαίως 40 - 50 τόνους σάπωνος.

Τὰ ὑλικά τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦ διὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ σάπωνος ἦσαν, κατὰ τὰς πληροφορίες τοῦ Ἰακώβου Καλοκαιρινοῦ: 1) ἐλαιόλαδον καθαρὸν καλούμενον «μερκαντύλιον», 2) ἄσβεστος, 3) νατρόνιον, εἰσαγόμενον ἐξ Αἰγύπτου, 4) τσουράκι, εἰσαγόμενον ἐπίσης ἐξ Αἰγύπτου. Ἀργότερον εἰσήγαγεν ὁ Καλοκαιρινὸς τὴν χρῆσιν τῆς ἀγγλικῆς σόδας ἀντὶ νατρονίου. (Σχετικῶς μετὰ τὴν βιομηχανίαν καὶ ἐμπορίαν τοῦ σάπωνος ἐν Κρήτῃ βλ. Στέργ. Γ. Σπανάκη, Ἡ Διαθήκη τοῦ Ἀνδρέα Κορνάρου εἰς «Κρητικὰ Χρονικά» τ. Θ' σ. 474 καὶ Στέφ. Ξανθοῦ διδῆ, Χριστιανικαὶ ἐπιγραφαὶ Κρήτης ἐν ΕΕΒΣ, τ. Δ', Ἀθῆναι 1927, σ. 108).

¹⁷) Εἶχε δύο γολέτας ὑπὸ ὀθωμανικὴν σημαίαν καὶ Τούρκους πλοιάρχους, χάριν ἀσφαλείας. Μίαν βομβάρδαν, μετὰ τοῦ ὑδραίου Ποτλῆ. Ἐνα τροχαντήριον, μετὰ τοῦ Παπαφραγκίσκου. Μίαν γαλλικὴν γολέταν ἰδιόκτητον καὶ ἑτέραν μετὰ τοῦ κασίου πλοιάρχου Μιχαήλ Χατζῆ Νικολάου καὶ ἕνα βρίκιον. Εἶχεν ἐπίσης συνεταιρικῶς μετὰ πλοιάρχων μωαμεθανῶν τρία πλοίαρκα μικρᾶς χωρητικότητος, διὰ τὴν ἀκτοπλοῖαν τῆς Νήσου.

ἀπάσας τὰς τραπεζιτικὰς ἐργασίας¹⁸. Ἐν ὀλίγοις ὁ Καλοκαιρινὸς ἐπ' ἀρκετὸν χρονικὸν διάστημα ἐμονοπώλησε σχεδὸν τὸ ἐξαγωγικὸν καὶ εἰσαγωγικὸν ἐμπόριον τοῦ Ἡρακλείου, παραμερίσας τοὺς ἄλλους ἐμπόρους συναδέλφους του¹⁹. Ἡ ὑπογραφή του, γνωστὴ εἰς τοὺς περισσότερους οἴκους τῶν λιμένων τῆς Μεσογείου καὶ τῆς Ἀγγλίας, ἐνέπνεεν ἐμπιστοσύνην.

Β. ΜΟΡΦΩΣΙΣ

Ὁ Ἄ. Δ. Καλοκαιρινὸς εἶχε διδαχθῆ εἰς τὰ Κύθηρα νὰ ἀναγιγνώσκη καὶ νὰ γράφῃ τὴν κοινὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν. Ἀνωτέραν παιδείαν δὲν εἶχε. Ὡμίλει ὁμως εὐχερῶς, ἂν ὄχι ὀρθῶς τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν καὶ ἐγνώριζε λέξεις γαλλικὰς, τὰς ὁποίας ἀνεμείγνυε μετὰ τῶν ἰταλικῶν, κατασκευάζων οὕτω ἰδίαν διάλεκτον, τὴν ὁποίαν μόνον αὐτὸς καὶ ὁ ἰδιαίτερός του γραμματεὺς Βικέντιος Μοράρης ἤννόουν. Τὸ σπουδαιότερον προσὸν τὸ ὁποῖον τὸν ἐβοήθησε νὰ ἀναδειχθῆ τόσο ἦτο ἡ διαύγεια καὶ ἡ διορατικότης τοῦ πνεύματός του καὶ τὸ ἔμφυτον ἐπιχειρηματικὸν του δαιμόνιον. Διετήρει πάντοτε στενὰς σχέσεις μετὰ τοῦ ἀγγλικοῦ προξενείου ὡς Ἴόνιος, μετὰ τοῦ ἐλληνικοῦ ὡς Ἑλληνας, μετὰ τοῦ ρωσικοῦ ὡς ὀρθόδοξος χριστιανὸς καὶ μετὰ τοῦ αὐστριακοῦ ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Δύο Σικελιῶν. Ἀναμφισβήτητα τὸν ἐβοήθησε καὶ ἡ γνωριμία του καὶ αἱ φιλικαὶ σχέσεις του μετὰ τοῦ Μουσταφᾶ Ναῖλῆ Πασᾶ.

Γ. Ο ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΣ ΠΡΟΞΕΝΟΣ

Ὁ Ἄ. Δ. Καλοκαιρινὸς διωρίσθη ἐν Ἡρακλείῳ ὑποπρόξενος τῶν Δύο Σικελιῶν τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου τοῦ II, τοῦ ἐπονομαζομένου Μπόμπα²⁰, καὶ οὕτω ἀπέκτησε καὶ τὸ προνόμιον τῆς διεθνοῦς ἀσυλίας καὶ ἑτεροδικίας. Προνοῶν πάντοτε διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν συμφερόντων τοῦ οἴκου του ἐξηγόρασε διὰ τὸν υἱὸν του Λυσίμαχον τὸ Ἀγγλικὸν Ὑποπροξενεῖον ἐν Ἡρακλείῳ τὸ 1859, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ μέχρι τότε ὑποπροξένου τῆς Ἀγγλίας ἐν Ἡρακλείῳ Ἰωάννου Ἰττάρ, τοῦ πρώην συνεταίρου του. Ἡ ἀπόκτησις τοῦ τίτλου τούτου ὄχι

¹⁸) Ὁ Καλοκαιρινὸς ἐχορήγει δάνεια κοινὰ εἰς φερεγγύους ὀφειλέτας πρὸς 12 καὶ 15 ο/ο. Ὁ ἴδιος ἐδανείζετο μὲ μετριώτερον τόκον. Σπουδαῖα κεφάλαια διέθετεν ἐπίσης εἰς ναυτοδάνεια πρὸς 30 ο/ο, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπεκόμισεν ἀμύθητα κέρδη.

¹⁹) Ἐν Ἡρακλείῳ ὑπῆρχον τότε τρία ἄλλα ἐμπορικὰ καταστήματα μὲ χρηματικὰ κεφάλαια ἕκαστον οὐχὶ κατώτερα τῶν κεφαλαίων τοῦ Καλοκαιρινοῦ. Τοῦ Γεωργ. Καστρινογιαννάκη, τοῦ Μιχαήλ Διαμαντίδη καὶ τοῦ Δημητρ. Βολονάκη, συγγενοῦς τοῦ Μουσταφᾶ Ναῖλῆ Πασᾶ.

²⁰) Ferdinando II, detto re Bomba, 1830 - 1859. (βλ. Melzi Dizionario, Milano).

μόνον ἐξησφάλισεν τὰ συμφέροντά του ἀλλὰ καὶ τὰ ἐπεξέτεινεν. Ἐάν, μετὰ τὴν Ἑνωσιν τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τῆς Ἑλλάδος (1863) δὲν ἐκαλύπτετο ὁ οἶκός του ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς σημαίας, θὰ κατεστρέφετο. Τουναντίον αἱ κρητικαὶ Ἐπαναστάσεις τοῦ 1866, 1878 κλπ. ηὔξησαν τὴν περιουσίαν τῶν Καλοκαιρινῶν.

Ὁ Καλοκαιρινὸς διετήρει πάντοτε ἀρίστας σχέσεις μὲ τοὺς ξένους καὶ δὴ μὲ τοὺς Ἀγγλους, τοὺς ὁποίους πολλαπλῶς ἐξυπηρέτει²¹.

Δ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

Ὁ Ἀ. Δ. Καλοκαιρινὸς ἐνυμφεύθη τὸ 1835²² τὴν νεωτάτην, 15 μόλις ἐτῶν²³, Μαρίαν Κρασάκη, ὀρφανὴν πατρὸς, θυγατέρα τῆς χήρας

²¹) Ὅταν ὁ Captain T. A. B. Spratt εὑρίσκετο, ἐπὶ δλόκληρον δεκαετίαν, εἰς Κρήτην (1851 - 1860) διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ περιφίμου χάρτου τῆς νήσου, ὄχι μόνον ἐφιλοξενήθη ὑπὸ τοῦ Καλοκαιρινοῦ ἀλλὰ καὶ ἐδοθηθῆ παρ' αὐτοῦ διὰ τὴν παραλαβὴν τῶν περιφίμων σαρκοφάγων τῆς Ἱεραπέτρας. Ὁ Σπράτ, εὐγνωμονῶν τοῦτον ἀναφέρει εἰς τὸ βιβλίον του τὰ ἐπόμενα: *I was particularly indebted to the father of our respected Vice - Consul at Candia, Signor Calocherino, for his influence on the occasion — a loyal Ionian who highly appreciated the British protectorate, and took every opportunity of showing that he did so;* (Ἰδ., Captain T. A. B. Spratt, *Travels and Researches in Crete*, London 1865, vol. I, pp. 287).

²²) Ἐδῶ νομίζω ὅτι ἐπιβάλλεται, χάριν τῆς ἱστορίας, νὰ παραθέσω ὅ,τι σχετικῶς ἀναφέρει ὁ Ἰάκωβος Καλοκαιρινὸς ὁ ὁποῖος εἶναι σύγχρονος τῶν γεγονότων (1860), περὶ τῶν σαρκοφάγων αὐτῶν. «... Ὁ ἐν Ἱεραπέτρῳ Ἐμμαν. Χλουβεράκης ἀνεῦρεν ἐν τῷ κτήματι αὐτοῦ δύο ἑλληνικὰς σαρκοφάγους μετὰ καλυμμάτων καὶ ἔξωθεν ἀναγλύφων (βλ. ἀπεικόνισιν εἰς Σπράττ, I, σσ. 279 καὶ 281). Ὁ εὐφυέσιαιος ἰδιοκτῆτης ἐκήρυξεν ἐνεκα φιλοδοξίας ὅτι δὲν θὰ πωλήσῃ τὸ εὖρημά του εἰς οἰανδήποτε τιμὴν, ἵνα ἀναγκάζονται οἱ Εὐρωπαῖοι ἀρχαιολόγοι νὰ ἐπισκέπτονται αὐτόν. Ἀλλ' ὁ παντοκράτωρ τότε τῆς Ἀνατολῆς Βουλβερ, πρεσβευτῆς τῆς Ἀγγλίας, ἐγρόντισε καὶ ἐφωδιάσθη δι' ἑνὸς σουλτανικοῦ φιομανίου, δυνάμει τοῦ ὁποίου εἰς οὐδένα ἄλλον ἐπιτρέπεται νὰ ἐξαγάγῃ τὰς δύο σαρκοφάγους ἐκ τῆς Κρήτης, πλὴν τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως. Ἀποθανόντος τοῦ Χλουβεράκη ἡ Ἀγγλικὴ Πρεσβεία ἠρώτησε τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ διὰ τοῦ ἐν Ἡρακλείῳ ὑποπροξένου αὐτῆς (θηλαδῆ τοῦ Λουσ. Καλοκαιρινοῦ), εἴαν θέλωσι νὰ πωλήσωσι τὰς σαρκοφάγους. Ἀποκριθέντων δὲ καταφατικῶς κατέπλευσεν ὁ Σπράττ μὲ τὴν «Μεδίαν» του εἰς τὴν παραλίαν τῆς Ἱεραπέτρας καὶ παρέλαβε τὸ ἀγορασθὲν ἐμπόρευμα».

²³) Τὸ ἔτος τῶν γάμων του δὲν ἀναφέρεται εἰς τὰ βιογραφικὰ σημειώματα τοῦ Ἰακώβου Καλοκαιρινοῦ. Εἰς σημειωματάριον ὁμοῦ τῆς Ἀργυρῆς Κρασάκη, ὡς μὲ πληροφορεῖ ὁ κ. Λέων Καλοκαιρινός, ἀναφέρεται, ὅτι ἡ κόρη τῆς «Μαργιόρα Κρασοπούλα ἐνυμφεύθη τὴν 3 Φεβρουαρίου 1835 τὸν κ. Ἀνδρέαν Καλοκαιρινόν».

²⁴) Ἡ Μαρία ἀπέθανε τὴν 21 Μαΐου 1852, εἰς ἡλικίαν 32 μόλις ἐτῶν. Θὰ ἐγεννήθη ὅθεν τὸ 1820. Συνεπῶς κατὰ τὸ ἔτος τῶν γάμων τῆς ἦτο 15 ἐτῶν. Ὁ γάμος ἐγένετο συστάσει τοῦ προξένου τῆς Αὐστρίας πρὸς τὴν χήρα Κρασάκη, τὴν ὁποῖαν ἐπροστάτευεν οὗτος.

Ἡ Μαρία Ἀνδρ. Καλοκαιρινοῦ, τὸ γένος Κρασάκη, ἐτάφη ἐντὸς τοῦ περιβόλου

Ἄργυρης Κρασάκη²⁴. Διὰ τοῦ γάμου τούτου ἀπέκτησεν ἰκανὴν ἀστικήν καὶ ἀγροτικήν περιουσίαν—τὸ Σκαλάνι ἦτο φέουδον τῆς Κρασάκη—ἣτις ὑπῆρξεν ἡ βάση τῆς κολοσσιαίας κτηματικῆς τοῦ ἰδιοκτησίας, τὴν ὁποίαν ἐπολλαπλασίαζε κατ' ἔτος δι' ἀγορῶν. Ἀπαράδατον ἐτήρει τὴν ἀρχὴν καθ' ὅλον τὸν βίον του γὰρ διαθέτη ἐτησίως δι' ἀγορὰς ἀκινήτων τὸ ἥμισυ τῶν κερδῶν του. Εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἡρακλείου ἀπέκτησε τόσας οἰκοδομάς, ὥστε γὰρ διατηρῆ ὡς τακτικόν του ὑπάλληλον εἰδικόν μηχανικόν. Ἡ ἀγροτικὴ περιουσία του ὑπῆρξεν ἐπίσης κολοσσιαία. Ἐκτὸς τοῦ οἰκογενειακοῦ μετοχίου εἰς τὸ χωρίον Σκαλάνι, τοῦ μετοχίου Δρακουλιάρη, τοῦ μετοχίου παρὰ τὸ ὄρος Γιουκτάκι, ἠγόρασε καὶ τὸ μέγιστον τῶν κτημάτων τοῦ Μουσταφᾶ Ναϊλῆ πασᾶ²⁵.

τοῦ Σιναϊτικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ματθαίου. Μετὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ οἰκογενειακοῦ τάφου τῶν Καλοκαιρινῶν εἰς τὸ νέον Νεκροταφεῖον τοῦ Ἁγ. Κωνσταντίνου, ἀνεκομίσθησαν τὰ ὀστᾶ τῆς καὶ ἀπετέθησαν ἐκεῖ. Ἐπὶ τῆς ἐπιτυμβίου πλακὸς ὑπάρχει τὸ ἀκόλουθον ἐπίγραμμα:

Ἐπιτύμβιον Μαρίας συζύγου Ἀνδρέου Καλοκαιρινοῦ, ἀποβιωσάσης τὴν 21 Μαΐου 1852 εἰς ἡλικίαν 32 ἐτῶν,

*Παρία λίθος λάραξ ἄψυχον ἤδη
χρηστῆς συζύγου ἐγκλείει σῶμα
ὄλης * ὀδοιπόρος ἄς μὴν παρίδῃ
τὸ μαῦρον μνήμα μὲ κρῦον ὄμμα
πενιάδος τέκνων κρουνοὶ δακρῶν
θλίψεις καὶ πόνοι πατρὸς ἀθλίου
πρόξενοι πένθους καὶ κλαυθμῶν μαυρίων **
ἔγιναν ὄλου τοῦ Ἡρακλείου.*

*) Ἡ λέξις ὄλης εἶναι σφάλμα τοῦ γλύπτου ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ πλήν.

**) Δεύτερον σφάλμα τοῦ γλύπτου ὃ ὁποῖος ἔγραψε μαυρίων ἀντὶ μυρίων.

Ὁ Μ. Γ. Παρλαμᾶς, δημοσιεύων «τὸ Ἡμερολόγιον τοῦ Κωνσταντίνου Κοζύρη» ἀναφέρει ὅτι «ὁ Ἀνδρέας Καλοκαιρινὸς (1804 - 1864) συνεζεύχθη τὴν Μαρίαν Διαμαντίδου», συγγέων προφανῶς τὴν Μαρίαν Κρασάκη μὲ τὴν Ἀριστέαν Διαμαντίδου, σύζυγον τοῦ Λυσιμάχου Καλοκαιρινοῦ (βλ. Μ. Γ. Παρλαμᾶς, τὸ Ἡμερολόγιον τοῦ Κωνστ. Κοζύρη, Κρητικὰ Χρονικά, Α' σ. 358, ὑποσ. 9).

²⁴) Ἡ χήρα Ἄργυρη Κρασάκη ἀνῆκεν εἰς μεγάλην φραγκοκρητικὴν οἰκογένειαν. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον φονεύσει τὸν σύζυγόν της καὶ ὀκτὼ ἀδελφούς του. Ἦτο ἔξοχος οἰκοδέσποινα. Ἐκοσμεῖτο διὰ μεγάλων φυσικῶν καὶ ἐπικτήτων προσόντων: εὐγενής, φιλόανθρωπος, ἐλεήμων, φιλόφρων, εὐσεβής πρὸς τὸ θεῖον καὶ ἀνεξιθρησκός. Ἐξετέλει καθήκοντα «πρεσβευτοῦ» παρὰ τῷ γαμβρῷ της, διὰ λογαριασμόν Χριστιανῶν καὶ Μωαμεθανῶν μητέρων, πρὸς προστακίαν τῶν συζύγων ἢ τῶν τέκνων αὐτῶν. Εἶχε τεραστίαν ἀστικήν καὶ ἀγροτικήν περιουσίαν, τὴν ὁποίαν ἀξιοποίησεν ὁ μοναδικὸς κληρονόμος γαμβρός της. Διετήρει μεγάλην καὶ πλουσίαν πινυκοθήκην ἐξ ἱερῶν εἰκόνων, ἀνηκουσῶν ἰδίως εἰς τὸν θεῖόν της μητροπολίτην Κνωσοῦ. Ἀπέθανε εἰς ἡλικίαν 117 ἐτῶν, τὸ 1871, δοκιμάσασα τὴν πικρίαν τοῦ θανάτου, ἐκτὸς τῶν ὡς ἄνω καὶ τῆς θυγατρὸς της, τοῦ γαμβροῦ της καὶ τριῶν ἐγγονῶν της. Ἰπῆρξεν ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ οἴκου τῶν Καλοκαιρινῶν.

²⁵) Ὁ ἄλθανὸς Μουσταφᾶ Ναϊλῆ Πασᾶς, τῆς αὐτῆς περίπου ἡλικίας μὲ τὸν

Ἀνδρέας Δημητρ. Καλοκαιρινός

Ἀργυρή Κρασάκη

1. — Λυσίμαχος 'Ανδρ. Καλοκαιρινός

2. — Μίνως 'Ανδρ. Καλοκαιρινός

Ἀνδρέας Λυσιμ. Καλοκαιρινός

τὸ γνωστὸν μὲ τὸ ὄνομα Γιοφυράκια²⁶, ἀπστελούμενον ἐκ μεγάλης ἐκτάσεως ἀγρῶν, πολλῶν χιλιάδων ἐλαιοδένδρων, ἐκτεταμένων ἀμπελοφυτειῶν, μελισσοουργείου κλπ.

Ὁ Καλοκαιρινός, ὡς πρῶτος ἐν τῇ κοινῶνίᾳ Ἑρακλείου, ἤγεῖτο εἰς τὰς πράξεις τῆς ἀγαθοεργίας καὶ τῆς φιλανθρωπίας. Ὑπὲρ τῶν θυμάτων τοῦ μεγάλου σεισμοῦ τῆς 30 Σεπτεμβρίου 1856²⁷ διέθεσεν ἐκ τῶν ἀποθηκῶν του μεγάλην ποσότητα ἐνδυμάτων, ἀλεύρων, ἐλαίου καὶ

Ἄνδρ. Δ. Καλοκαιρινόν, (ἐγεννήθη τὸ 1795) ἔζησε σχεδὸν ὅλον τὸν βίον του ἐν Κρήτῃ, κατ' ἀρχὰς μὲν ὡς ἀξιωματικὸς τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ, ἀκολούθως δὲ ὡς πασᾶς, δικαίως λαβὼν τὴν ἐπωνυμίαν «Γκιριτλῆς». (Σχετικῶς μὲ τὴν βιογραφίαν του ἴδε Τ. Βενέρη, τὸ Ἀρκάδι διὰ τῶν αἰῶνων, Ἀθῆναι 1938, σ. 159 κ. ἐξ.) Ὁ Μουσταφᾶ πασᾶς εἶχε συλλάβει τὴν ἰδέαν νὰ καταστήσῃ τὴν Κρήτην οἰκογενειακόν του τιμάριον, ὡς ὁ διδάσκαλός του Μεχμέτ Ἀλῆ κατέστησε τὴν Αἴγυπτον. Ἡ ἰδέα αὕτη τοῦ Μουσταφᾶ πασᾶ ἀπεκαλύφθη κατὰ τὴν κάθοδον τοῦ Σουλτάνου Μετζίτ εἰς Κρήτην. Ὁ Μουσταφᾶ πασᾶς ἠγόρασε τὰ ἐπιπλα τοῦ ἐξωσθέντος βασιλέως τῆς Γαλλίας Φιλίππου καὶ δι' αὐτῶν ἐκόσμησε τὰ δωμάτια, εἰς τὰ ὁποῖα ἐφιλοξένησε τὸν Σουλτάνον. Ὁ Σουλτάνος, κατευχαριστηθεὶς ἐκ τῆς λαμπρᾶς ὑποδοχῆς καὶ θαυμάσας τὴν βασιλικὴν ἐπίπλωσιν τὴν ὁποῖαν οὐδ' αὐτὸς εἶχεν εἰς τὰ ἀνάκτορά του ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐξέφρασε τὸν θαυμασμόν του πρὸς τὸν ἀκολουθοῦντα αὐτὸν ἀντιβασιλέα τῆς Αἰγύπτου Ἀμπᾶς πασᾶ, εἰπὼν: «Τοιοῦτον πασᾶν δὲν ἔχομεν εἰς τὴν Αὐτοκρατορίαν». Ὁ Ἀμπᾶς, συνεννοημένος ὢν μετὰ τοῦ Μουσταφᾶ ἀπήντησεν εἰς τὸν Σουλτάνον: «Ναί, ἀλλ' ἢ Ὑμετέρα Μεγαλειότης πιστεύω, ὅτι θέλει εὐδοκίησῃ νὰ χορηγήσῃ αὐτῷ τὴν Κρήτην ὡς οἰκογενειακόν του τιμάριον». Ὁ Σουλτάνος, ὀργισθεὶς, ἀνταπήντησεν: «ἔχεις σὺ τὴν Αἴγυπτον, ὅταν δώσω εἰς τὸν Μουσταφᾶ τὴν Κρήτην τί μένει εἰς ἐμέ;» Καίτοι δὲ εἶχε δηλώσει ὅτι θὰ ἔμενεν ἀκόμη δύο ἡμέρας ἐν Ἑρακλείῳ, ἀπῆλθε τὴν πρωίαν τῆς ἐπιούσης ἄνευ οὐδεμιᾶς προειδοποιήσεως, ὥστε οἱ ἀκόλουθοί του ἔσπευδον εἰς τὸν λιμένα μὲ τὰ σανδάλια, ἄνευ ὑποδημάτων. Ἐξ αἰτίας τούτου ὁ Μουσταφᾶς ἀνεκλήθη τὸ 1850, διὰ νὰ σταλῇ καὶ πάλιν τὸ 1866, πρὸς καταστολὴν τῆς τότε ἐπαναστάσεως (βλ. σχετικῶς καὶ Τ. Βενέρη, Τὸ Ἀρκάδι κλπ. σ. 172, 173). Ὁ Μουσταφᾶς εἶχε δημιουργήσῃ ἐν Κρήτῃ τεραστίαν περιουσίαν. Τὸ μέγαρόν του, ὅπου ἐφιλοξένησε τὸν Σουλτάν Μετζίτ κατελάμβανε τὸ τετράγωνον πρὸς Δ τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Δημητρίου. Εἶχε πολλὰ καταστήματα καὶ οἰκίας ἐν Ἑρακλείῳ, καὶ μεγάλην ἐπίσης ἀγροτικὴν περιουσίαν. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἦτο ἰδιοκτῆτης καὶ τοῦ μετοχίου «Γιοφυράκια», τὸ ὁποῖον, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Μουσταφᾶ ἐκ Κρήτης, ἠγοράσθη ὑπὸ τοῦ Ἄνδρ. Δ. Καλοκαιρινοῦ.

²⁶) Εἰς τὰ Γιοφυράκια ὑπῆρχεν ὀθωμανικόν Τέμενος τὸ ὁποῖον μετέτρεψεν ὁ Καλοκαιρινός εἰς ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ὁ ὁποῖος κατεστράφη κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον ὑπὸ τῶν Γερμανῶν. Τὴν σημερινὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἔκτισε, ἐπὶ τῶν ἐρειπίων παλαιστέρως ἐκκλησίας, ὁ Μίνως Καλοκαιρινός, ὅταν ἐχώρισαν τὴν κληρονομίαν μὲ τὸν ἀδελφόν του Λυσίμαχον (1871).

²⁷) «1856, Σεπτέμβριος 30, Κυριακὴ ξημερῶμα, ἔκαμε τρομερὸν σεισμόν καὶ ἐβάσταξε ἕως τρία λεπτά...σιὸ Κάστρο τὸ Μεγάλο δὲν ἔμειναν παρὰ 30 σπύθια γερὰ. Ἐχάθησαν 1500 ἄνθρωποι». (βλ. Ἐλευθ. Κ. Πλατάκη, οἱ σεισοὶ τῆς Κρήτης, «Κρητικὰ Χρονικά», τόμ. Δ' σ. 494).

οΐγου, ἐκτὸς τῶν χρημάτων τὰ ὅποια διένειμε αὐτοπροσώπως. Ἐκάλεσε τὰ πληρώματα τῶν ἐν τῷ λιμένι ἐλληνικῶν πλοίων καὶ εἰργάσθησαν ὅλην τὴν ἡμέραν ὑπὲρ τῶν παθόντων. Ἐχορήγησεν οἰκόπεδα καὶ οἰκοδομήσιμον ξυλείαν διὰ τὴν κατασκευὴν παραπηγμάτων. Διενήργησεν ἔραγον μεταξὺ τῶν ἀνταποκριτῶν του, συλλέξας καὶ ἄλλα χρήματα διὰ τοὺς σεισμοπαθεῖς. Δὲν διέφυγε τὴν ὀξυδέρκειάν του οὔτε τὸ ζήτημα τῆς ρυμοτομίας τῆς πόλεως, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν καταστροφῶν τοῦ σεισμοῦ. Συνέστησε εἰς τὸν τότε Νομάρχην Βελῆ πασᾶν καὶ ἐκάλεσε τὸν ἄγγλον ἀρχιτέκτονα Λιονέρ, πρὸς ἐκπόνησιν νέου ρυμοτομικοῦ σχεδίου τῆς πόλεως, τὸ ὅποion ὅμως δὲν ἀφῆκαν νὰ ἐφαρμοσθῇ οἱ μωαμεθανοὶ κάτοικοι²⁸. Πάντοτε εἰσέφερε τὰ μεγαλύτερα ποσὰ ὑπὲρ τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων τοῦ Ἡρακλείου. «Ἠγόρασε καὶ περιειχοίχισεν οἰκόπεδον πρὸς δυσμὰς τῆς πόλεως²⁹ διὰ νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς

²⁸) Τὸ πρῶτον ρυμοτομικὸν σχέδιον τῆς πόλεως Ἡρακλείου ἔγινε τὸ 1900 ὑπὸ τοῦ μηχανικοῦ Δημοσθ. Πρωτοπαραδάκη.

²⁹) Πρόκειται περὶ τοῦ ὑφισταμένου καὶ σήμερον ἀλλὰ μὴ ἐν χρήσει νεκροταφείου, τοῦ κειμένου πρὸς Δ τοῦ ἐργοστασίου «Γάλως». Ἡ πληροφορία τοῦ Ἰακώβου Καλοκαιρινοῦ σχετικῶς μὲ τὴν ἀγορὰν τοῦ παλαιοῦ χριστιανικοῦ νεκροταφείου ἐλέγχεται ἀνακριδῆς, καθότι «τὸ 1671 οἱ Χριστιανοὶ ἔλαβον φιομάνιον, βάσει τοῦ ὁποίου παρεχωρήθη εἰς αὐτοὺς δι' ἀποφάσεως τοῦ Ἱεροδικείου Ἡρακλείου χῶρος 2 στρεμμάτων (νιονουμίων) Δυτικὰ τῆς Κιζιλ Τάμπιας, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς ταφὴν τῶν Χριστιανῶν, ἐπὶ τόπου δὲ μετέβη, καὶ ἐντολὴν τοῦ Ἱεροδικείου ὁ Μεβλάνα Ἀβδουὺλ Τζελλιλ Ἐφένδης καὶ δισχώρισεν καὶ καιμεύτησεν ἔκτασιν γῆς 2 στρεμμάτων, θέσας περίξ αὐτῆς διακριτικὰ ὄροσσημα». (βλ. Τ.Α.Η. τόμ. 3ος, σ. 7, ἀριθ. μεταφρ. 431). Αἱ πληροφορίες αὗται ὀφείλονται εἰς τὸν Διευθυντὴν τοῦ Τουρκικοῦ Ἀρχείου Ἡρακλείου Νικόλαον Σταυρινίδην, τὸν ὅποιον εὐχαριστῶ καὶ ἐν τεῦθεν.

Τὸ ἴδιον ἔτος 1671 καὶ κατόπιν αἰτήσεως τῶν Ἀρμενίων τοῦ Ἡρακλείου «παρεχωρήθησαν καὶ εἰς αὐτοὺς 4 στρέμματα γῆς, τὰ ὅποια καιμεύτησεν καὶ καθώρισεν ὁ ἴδιος Μεβλάνα Ἀβδουὺλ Τζελλιλ Ἐφένδης εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν πρὸς τὸ μέρος τῆς θαλάσσης, συνορευόμενα ἀφ' ἑνὸς μὲ τὸν τόπον ταφῆς τῶν νεκρῶν τῶν ἀπίστων (τὸν παραχωρηθέντα ὡς ἀνωτέρω) καὶ ἀφ' ἑτέρου μὲ τὸν τόπον ταφῆς τῶν νεκρῶν τῶν ἀπίστων Ἰουδαίων». (βλ. Τ.Α.Η. τόμ. 3ος, σ. 16, ἀριθ. μεταφράσεως 438).

Ἄρα τὸ Χριστιανικὸν Νεκροταφεῖον τοῦτο ὑφίστατο ἀπὸ τοῦ ἔτους 1671, ἤτοι πολὺ πρὶν ἐγκατασταθῆ ἐν Ἡρακλείῳ ὁ ἄνδρ. Δ. Καλοκαιρινός. Τὸ νεκροταφεῖον ὅμως τῶν Ὀρθοδόξων ἦτο μικροτέρας ἐκτάσεως τοῦ τῶν Ἀρμενίων. Διότι εἰς μὲν τοὺς Ἀρμένιους παρεχωρήθησαν 4 στρέμματα γῆς, εἰς δὲ τοὺς Ὀρθοδόξους 2 στρέμματα μόνον, ἐνῶ σήμερον συμβαίνει τὸ ἀντίθετον: Τὸ Νεκροταφεῖον τῶν Ὀρθοδόξων εἶναι διπλάσιον εἰς ἔκτασιν τοῦ νεκροταφείου τῶν Ἀρμενίων. Πιθανὸν θεωρῶ ὅθεν, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Καλοκαιρινοῦ ἐπεξετάθη τὸ νεκροταφεῖον τῶν Ὀρθοδόξων, ἀγορασθέντος, ἴσως, τμήματος ἐκ τοῦ νεκροταφείου τῶν Ἀρμενίων καὶ περιτειχισθέντος τότε, ὁπότε θὰ συνέβαλεν οἰκονομικῶς ὁ ἄνδρ. Δ. Καλοκαιρινός.

νεκροταφεῖον, ἐξασφαλίσας οὕτω τὰς αἰωνίους μονὰς τῶν ὁμοθρόσκων συμπολιτῶν του, οἷτινες μέχρι τότε ἐθάπτοντο εἰς ἀειχίσιον οἰκόπεδον ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς τότε Μεσσηνιαῆς»⁸⁰. Διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τοῦ μητροπολιτικοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Μηνᾶ προσέφερε τὸ μεγαλύτερον ποσόν, ἀλλὰ καὶ ἐδάνειζεν ἀτόκως τὴν ἐπὶ τῆς ἀνεγέρσεως ἐπιτροπὴν, ὅσάκις αὕτη εἶχεν ἀνάγκην χρημάτων. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐφορολόγει τὰ τιμολόγια καὶ τὰς ἐκκαθαρίσεις τῶν λογαριασμῶν τῶν πελατῶν του μὲ 1/2 % ὑπὲρ τῆς Χριστιανικῆς Κοινότητος Ἡρακλείου, κατὰ τὸ σύστημα τῆς ἐν Τεργέστη Ἑλληνικῆς Κοινότητος.

Ὁ Ἄνδρ. Δ. Καλοκαιρινὸς ἀπέκτησεν ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Μαρίας Κρασάκη πέντε τέκνα: Τὸν Λυσίμαχον, τὸν Θρασύβουλον, τὸν Μύρωνα, τὴν Πηγελόπην καὶ τὸν Μίνωα⁸¹. Ὁ Ἄ. Δ. Καλοκαιρινὸς εἶχε τὴν ἀτυχίαν νὰ χάσῃ, ἐκτὸς τῆς συζύγου του, τὴν ὁποίαν ἠγάπα καὶ ἐτίμα, καὶ τὰ τρία ἐκ τῶν ἀνωτέρω τέκνων του, τὸν Μύρωνα, τὸν Θρασύβουλον καὶ τὴν Πηγελόπην. Ὁ Μύρων ἐσπούδαζεν εἰς Ἀθήνας. Κατέστη ὁμῶς φυματικός, λόγῳ τῆς ὑπερβολικῆς μελέτης καὶ τῆς ἀσθενικῆς του κράσεως καὶ ἐπιστρέψας εἰς τὸ Ἡράκλειον ἀπεβίωσεν. Ὁ Θρασύβουλος, ἀσθενήσας ἐπίσης, ἀπέθανεν εἰς Παρισίους, ἡ δὲ Πηγελόπη, ἐννεαετῆς μόλις οὔσα, ἀπέθανεν ἔνεκα κακῆς διαγνώσεως τοῦ ἱατροῦ. Οὕτω ἀπέμειναν οἱ δύο υἱοί, ὁ Λυσίμαχος καὶ ὁ Μίνωας, περὶ τῶν ὁποίων θὰ ὁμιλήσωμεν κατωτέρω, ἰδιαιτέρως δι' ἓνα ἕκαστον.

Ε. ΕΘΝΙΚΟΣ ΕΙΟΣ ΤΟΥ ΑΝΔΡ. Δ. ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΥ

Ὁ Ἄνδρ. Δ. Καλοκαιρινὸς δὲν ὑστέρησεν εἰς πατριωτισμόν. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν, τὴν γνωστὴν εἰς τὴν Δυτικὴν Κρήτην ἐπανάστασιν Χαιρέτη—εἰς τὴν Ἀνατολικὴν εἶναι γνωστὴ ὡς ἐπανάστασις Βασιλογιώργη (1841)—ἄγγλοι πράκτορες, ἐποφθαλμιοῦντες τὴν μεγαλόνησον, προέτρεπον τοὺς χριστιανοὺς Κρήτας νὰ ζητήσουν τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας. Ἀρκετοὶ Κρήτες παρεσύρθησαν ἀπὸ τοὺς παραπλανητικούς λόγους τῶν πρακτόρων τούτων καὶ ὑπέγραψαν ἀναφορὰν ζητοῦντες τὴν προστασίαν τῆς Ἀγγλίας. Ἐπιτροπὴ Κρητῶν τῶν Ἀνατολικῶν Ἐπαρχιῶν, παρουσιασθεῖσα νύκτα τιγὰ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Καλο-

⁸⁰) Τὸ χριστιανικὸν νεκροταφεῖον τῆς «Μεσσηνιαῆς», γνωστὸν εἰς τοὺς παλαιότερους κατοίκους τοῦ Ἡρακλείου ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «Ρωμαίικα Μνήματα» εὑρίσκετο εἰς τὴν γνωστὴν τοποθεσίαν «Τρυπητή». Τοῦτο διανεμηθὲν εἰς οἰκόπεδα ὑπὸ τῆς Ἐνοριακῆς Ἐπιτροπείας τοῦ Ἁγ. Μηνᾶ ἐπωλήθη εἰς διαφόρους τὸ 1927 καὶ εἶναι σήμερον ἐν ἓκ τῶν ὠραιότερων καὶ πλέον ὑγιεινῶν προαστείων τοῦ Ἡρακλείου.

⁸¹) Ὁ Ἰάκωβος ἀναφέρει ὡς πρωτότοκον τὸν Λυσίμαχον. Ἀντιθέτως ὁ κ. Λέων Καλοκαιρινὸς μὲ ἐπληροφόρησεν ὅτι πρωτότοκος ἦτο ὁ Θρασύβουλος.

καιρινοῦ ἐνεχείρησεν εἰς αὐτὸν τὴν ὑπογραφεῖσαν ἀναφορὰν πρὸς τὴν Ἑγγλίαν, ἐκλαβοῦσα τοῦτον ὡς ἄγγλον πρόξενον. Ὁ Καλοκαιρινὸς ἐπέπληξε τὴν ἐπιτροπὴν, εἰπὼν χαρακτηριστικῶς τοὺς κάτωθι πράγματι σοφοὺς καὶ προφητικούς λόγους: «*Ποῖος προδότης οἷς συνεβούλευσε νὰ ὑπογράψετε αὐτὰ καὶ νὰ προδώσετε τὴν πατρίδα μας; Τὸν τουρκικὸν ζυγὸν δυνάμεθα νὰ τὸν σπάσωμεν, ὡς ἔσπασαν αὐτὸν καὶ οἱ Ἕλληνες, ἀλλ' ὁ ἀγγλικὸς εἶναι σιδερένιος καὶ δὲν μποροῦμε νὰ τὸν σπάσωμεν. Παραιτηθήσετε τοὺς Ἐπιαησίους πῶς ἀγωνίζονται κατὰ τῆς ἀγγλικῆς «προστασίας» καὶ ἡμεῖς θὰ ἐπικαλεσθῶμεν αὐτήν;*» Καὶ ἀφοῦ ἔσχισε τὴν ἀναφορὰν παρέθεσε μυστικὸν δεῖπνον εἰς τὴν ἐπιτροπὴν, τὴν ὁποίαν ἀκολούθως προέπεμψεν, δώσας τὰς προσηκούσας συμβουλὰς καὶ τοὺς χαιρετισμούς του πρὸς τὸν προσωπικὸν του φίλον Βασιλακογιώργην. Ἡ τύχη τῆς Κρήτης, ἂν περιήρχετο τότε εἰς τοὺς ὄνυχας τοῦ Βρετανικοῦ Λέοντος δὲν θὰ ἦτο διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν σημερινὴν τύχην τῆς ἀδελφῆς τῆς Κύπρου. Ὁ Καλοκαιρινὸς εἶχε δοκιμάσει, ἔστω καὶ εἰς νεαρὰν ἡλικίαν, τὴν ἀγγλικὴν «προστασίαν» εἰς τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του, τὰ Κύθηρα, καὶ ἦτο εἰς θέσιν συνεπῶς νὰ δώσῃ τοιαύτας συμβουλὰς ὡς γνήσιος Ἕλληνας, χωρὶς νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν του ὅτι εἶναι ἄγγλος ὑπήκοος, καθότι Κυθήριος, καὶ ὅτι προστατεύονται ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς σημαίας αἱ ἐπιχειρήσεις του. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἔθεσεν ἐν δευτέρᾳ μοῖρᾳ ἀπέναντι τῆς ἐλευθερίας τῆς Κρήτης, τὴν ὁποίαν πάντοτε ἠγάπησεν ὡς δευτέραν πατρίδα του.

ΣΤ. ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΝΔΡ. Δ. ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΥ

«*Ἀλλὰ τὸ θεῖον εἶναι φθονερόν*», ἀναφέρει ὁ βιογράφος του. «*Ἡ ἐκδικητικὴ Νέμεσις, φθονήσασα τὸ μεγαλεῖον τοῦ ἥρωος, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἤδη στερήσει ἐναρέτου συζύγου καὶ τριῶν φιλιάτων τέκνων, ἀπεφάσισε νὰ κόψῃ τὸ νῆμα τῆς ζωῆς του*». Καθ' ὃν χρόνον εὕρισκετο εἰς τὸ ζενίθ τῆς δραστηριότητός του καὶ τῆς οἰκονομικῆς του ἀναπτύξεως «*ἐφύει εἰς τὸν γλωσσοδέτην του μικρότατον σπιράκι, ἀποτελεσμα, ὡς φαίνεται, τῆς νικοτίνης τῆς καπνοσύριγγος*. Ἐκλήθησαν οἱ ἐπαγγελλόμενοι τὴν τέχνην τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἀλλ' οὐδεὶς ἠδυνήθη νὰ ποιήσῃ διάγνωσιν ἀληθῆ. Τὸ νόσημα, προϊόντιος τοῦ χρόνου ἀνεπιτύσσειο μετὰ τῆς κακοηθεοσιότητος αὐτοῦ φύσεως καὶ ἐπὶ τέλους ἐβεβαιώθη ὅτι ἦτο καρκίνος». Μετέβη εἰς Παρισίους ὅπου ὁ ἰατρὸς Πανᾶς καὶ οἱ εἰδικοί συνάδελφοί του ἀπεφάνθησαν ὅτι «*ἡ τέχνη των δὲν ἠδύνατο πλέον νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν ἀσθενῆ*». Μετ' ὀλίγους μῆνας ἀπὸ τῆς ἐπανόδου του εἰς Ἡράκλειον ἐξέπνευσεν εἰς ἡλικίαν 60 ἐτῶν, τὸ ἔτος 1864. Οὕτω ἐξέλιπε μία τῶν σπουδαιοτέρων μορφῶν τῆς ἐμπορικῆς καὶ οἰκονομικῆς δραστηριότητος, τὰς ὁποίας ἐγνώρισεν ἡ Κρήτη κατὰ τὸν 19. αἰῶνα.

Ἐτάφη εἰς τὸν περίβολον τοῦ ναοῦ τῶν Σιναϊτῶν Ἀγίου Μαθαίου, ὅπου οἱ υἱοὶ τοῦ ἠγόρασαν τὸ ἔδαφος καὶ ἤγειραν ὑπόγειον τάφον. Ὅταν καθιερώθη τὸ σημερινὸν νεκροταφεῖον τοῦ Ἀγ. Κωνσταντίνου, ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Ἄνδρ. Λ. Καλοκαιρινοῦ, μαρμάρινος πολυτελής, οἰκογενειακὸς τάφος τῶν Καλοκαιρινῶν, εἰς τὸν ὁποῖον ἐναπετέθησαν καὶ τὰ ὀστέα τοῦ Ἀνδρέου Δημ. Καλοκαιρινοῦ, ἐπὶ τῆς Β πλευρᾶς τοῦ ὁποῖου ὑπάρχει τὸ ἀκόλουθον ἐπίγραμμα :

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΣ

1804 — 1864

II. — ΛΥΣΙΜΑΧΟΣ ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΣ

Ἀρχηγὸς τῆς Δ' γενεᾶς τῶν Καλοκαιρινῶν εἶναι ὁ Λυσίμαχος, πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Ἄνδρ. Δημητρ. Καλοκαιρινοῦ, κατὰ τὰς πληροφορίες τοῦ Ἰακώβου Καλοκαιρινοῦ, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη τὸ 1838 εἰς τὸ Ἑράκλειον. Τὰ πρῶτα γράμματα ἔμαθε ἀπὸ τὸν θεῖόν του Γεράσιμον, τὸν μετέπειτα μητροπολίτην Αἰτωλοκαρνιας. Ἀκολουθῶς μετέβη εἰς Ἀθήνας μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Θρασυδούλου, πάντοτε ὑπὸ τὴν ἐπίδλεψιν τοῦ θεῖου του Γερασίμου⁸², ὅπου ἐξηκολούθησε τὰς ἐγκυκλοπαιδικὰς του σπουδὰς. Τὸ 1855 ἐστάλη μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Μύρωνος εἰς τὰ Κύθηρα, διὰ νὰ πολιτογραφηθοῦν καὶ νὰ λάβουν διαβατήριον ὡς πολῖται Ἴόνιοι. Ἀκολουθῶς μετέβησαν εἰς Ἀθήνας πρὸς συνέχισιν τῶν σπουδῶν των. Ὁ Μύρων ὁμως, ἀσθενῆς τὴν κρᾶσιν, ἠσθένησε καί, ἐπιστρέψας εἰς Ἑράκλειον ἀπέθανε. Τούτου ἕνεκα ἀνεκλήθη καὶ ὁ Λυσίμαχος, πρὶν τελειώσῃ τὰς γυμνασιακὰς του σπουδὰς, μὲ σκοπὸν νὰ σταλῆ εἰς Εὐρώπην πρὸς ἀπόκτησιν ἐμπορικῶν γνώσεων καὶ ἀνωτέρας μορφώσεως. Πράγματι ἐπεσκέφθη τὴν Τεργέστην, τὴν Βενετίαν, τὴν Μασσαλίαν καὶ τὸ Λονδῖνον. Πρὶν ὅμως ἀναχωρήσῃ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ὁ πατήρ του τὸν ἐμνήστευσε εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν μετὰ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἠρακλειώτου μεγαλεμπόρου Μιχαήλ Διαμαντίδου Ἀριστέας, ὀρφανῆς μητρός.

Ὁ Λυσίμαχος ἐπανελθὼν ἐξ Εὐρώπης ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ πατρὸς του, καὶ ἐξέλεξε τὴν θέσιν τοῦ ταμίου⁸³. Δὲν εἶχεν ὅμως θεωρητικὴν ἢ πρακτικὴν γνῶσιν ἀπὸ οἰονδήποτε κλάδου τῶν ἐπιχειρήσεων τοῦ πατρὸς του, δὲν ἐγνώριζε δὲ τὴν διπλογραφίαν

⁸²) Φίλος τοῦ Ἄνδρ. Λ. Καλοκαιρινοῦ ἦτο ὁ Μισαήλ Ἀποστολίδης, διδάσκαλος τοῦ Ὁθωνος, ὅστις, διορισθεὶς ἐπίσκοπος Πατρῶν, ἐχειροτόνησε τὸν Γεράσιμον Πρωτοσύγγελόν του.

⁸³) «Νομίζων ὅτι ὁ κρατῶν τὰς κλεῖδας τοῦ χρηματοκιβωτίου ἐξασφαλίζει ὅλην τὴν περιουσίαν τοῦ οἴκου του» ἀναφέρει ὁ Ἰάκωβος.

καὶ καταστιχογραφίαν καθ' ἣν ἐτηροῦντο τὰ βιβλία τοῦ πατρικοῦ γραφείου καὶ μετὰ δυσκολίας καὶ τῆ βοήθειά τοῦ εἰδικευμένου προσωπικοῦ τοῦ καταστήματος, κατώρθωνε νὰ κλείη εἰς τὸ τέλος ἐκάστου μηνὸς τὸ ταμεῖόν του. Κατὰ τὸν βιογράφον του ἐξάδελφόν του Ἰάκωβον, ὁ ὁποῖος πιθανὸν νὰ ὑπερβάλλῃ, λόγῳ τῶν ψυχρῶν σχέσεών του μετὰ τοῦ Λυσιμάχου, ἦτο φιλάργυρος⁸⁴. Δὲν εἶχεν οὐδεμίαν ὁμοιότητα πρὸς τὸν πατέρα του οὔτε κατὰ φύσιν οὔτε κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ἦθος. Ἦτο βραχὺς τὸ σῶμα, μὲ λαίμῳ ἐπίσης βραχύν. «Κοντολαίμη» τὸν ἀναφέρει ὁ βιογράφος του. Δύσπιστος πρὸς πάντας δὲν συμφωνοῦσε ποτὲ μὲ τοὺς ὑπαλλήλους τοῦ πατρὸς του. Δὲν εἶχε φίλους καὶ ἔζη εἰς τὴν κοινωνίαν τοῦ Ἡρακλείου εἰς ἴδιον κόσμον. Ἦτο ὁμῶς συντηρητικὸς, οἰκονόμος, ἐντιμότητος καὶ δίκαιος, φιλόπονος, διῆγε βίον λιτὸν καὶ ἀπέριττον, ἐπόπτευσεν μόνος του τὰ πάντα καὶ ἀπελάμβανε τῆς ὑπολήψεως ὄλων.

Τὸ 1859 ἀπέθανεν ὁ πρῶην συνεταῖρος τοῦ πατρὸς του Ἰωάννης Ἰττάρ, ὁ ὁποῖος ἦτο ὑποπρόξενος τῆς Ἀγγλίας εἰς Ἡράκλειον. Ὁ Καλοκαιρινὸς ἠγόρασε τὸ προξενεῖον τοῦτο παρὰ τοῦ ἐν Χανίοις ἄγγλου Προξένου Βάρβερ διὰ τὸν Λυσίμαχον, δαπανήσας 300 καὶ πλέον ἀγγλικὰς λίρας, τὸ ὁποῖον καὶ ἀνέλαβεν οὗτος τὸ ἴδιον ἔτος 1859⁸⁵.

⁸⁴) Ἠνάγκασε τὸν γραμματέα τοῦ καταστήματος Φραγκίσκον Ψαρροδάκην νὰ συντάξῃ δι' ἕκαστον ἐπισηπλή ὀφειλέτην τοῦ πατρὸς του λογαριασμὸν ἐντόκως πρὸς 12 % μετ' ἀνατοκισμοῦ κατ' ἔτος, οὕτως ὥστε ἀνὰ πᾶσαν ἐξαετίαν τὸ χρέος ἀνήρχετο εἰς 97 1/2 %. Τοὺς λογαριασμοὺς τούτους παρέδωκεν εἰς τὸν προξενικόν του καθέστην Χασάν Ἀγᾶ διὰ νὰ τοὺς εἰσπράξῃ. Ἀλλὰ ὅταν ἐπληροφορήθη τοῦτο ὁ πατήρ του διέταξε τὸν ἀνεψιὸν του Ἰάκωβον νὰ ἐπικυρωθῇ τὸ σφάλμα τοῦ υἱοῦ του. Ὁ Ἰάκωβος ἔσχισε τοὺς λογαριασμοὺς, τοῦτο ὁμῶς ὑπῆρξεν ἡ ἀφορμὴ νὰ ψυχρανθοῦν αἱ μετὰ τῶν σχέσεις.

⁸⁵) Φερμάνι τοῦ ἔτους ἐγίρας 1276 (= 1859), ἀπευθυνόμενον πρὸς τὸν Γενικὸν Διοικητὴν Κρήτης Ἰσμαήλ Ραχμὴ Πασᾶ καὶ τὸν καὶ κληκᾶμη τοῦ Ἡρακλείου Χασάν Πασᾶ, ἀναφέρει: «πρὸς διεκπεραίωσιν τῶν ὑποθέσεων τῶν ἐμπορευομένων ἐν τῇ πόλει Ἡρακλείου ὑπηκόων τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν διερχομένων ἐκ τῆς πόλεως ταύτης πλοιάρχων καὶ ναυτικῶν τῶν ἀγγλικῶν πλοίων, διορίσθη ὁ Ἰσμακός (Λυσίμαχος) Καλοκαιρινὸς ἀντιπρόσωπος τοῦ προξένου». (Βλ. Τουρκ. Ἀρχεῖον Ἡρακλείου κώδ. 95, σ. 132).

Ὁ Λυσ. Καλοκαιρινὸς ὡς πρόξενος τῆς Ἀγγλίας ἠγόρασε τὸ 1860, δ.ἀ λογαριασμὸν τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως, κατόπιν ἐντολῆς τῆς Ἀγγλικῆς Πρεσβείας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, «τὸ ἠκρωτηριασμένον ἄγαλμα τοῦ Μινωταύρου, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀνεύρει εἰς τὸ κτήμα του ὁ ἐξ Ἀμπελούζου τῆς Μεσαρᾶς τοῦρκος Ἀρῖφ Ἀγᾶς, ἀντὶ 22 τουρκικῶν λιρῶν. Τὸ ἄγαλμα τοῦτο παρέλαβεν ἀγγλικὸν πλοῖον ἐκ τῆς λυβικῆς παραλίας, τὸ ὁποῖον κατέπλευσεν ἐπὶ τούτῳ ἐκ Μάλτας». Τὰς πληροφορίας ταύτας ἀναφέρει εἰς τὰς βιογραφικὰς του σημειώσεις σ. 71 ὁ Ἰάκωβος Καλοκαιρινός, τὰς ὁποίας ἐθεώρησα σκόπιμον, χάριν τῆς ἱστορίας, νὰ μεταφέρω ἐνταῦθα.

Ἡ ἰδιότης τοῦ αὐτοῦ ἐξησφάλισε τὴν περιουσίαν τοῦ ἀπὸ τὴν διαρπαγὴν καὶ τὴν καταστροφὴν κατὰ τὰς διαφόρους κρητικὰς Ἐπαναστάσεις. Ὡς πρόξενος τῆς Ἀγγλίας ὁ Λυσίμαχος Καλοκαιρινός, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1859 μέχρι τοῦ τραγικοῦ θανάτου τοῦ 1898, ἐπροστάτευσε, κατὰ τὰς διαφόρους ἐπαναστάσεις, τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Κρήτης. Εἰς κάθε ἐπανάστασιν ἢ οἰκία τοῦ μετεβάλλετο εἰς ἀποθήκην τῶν πολυτίμων πραγμάτων τῶν μονῶν, τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν Χριστιανῶν, ὅπου καὶ οἱ ἴδιοι κατέφευγον, διὰ νὰ προστατευθοῦν ἀπὸ τὴν μανίαν τοῦ τουρκικοῦ ὄχλου.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς τοῦ (1864) ὁ Λυσίμαχος ἀνέλαβε μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Μίνως τὴν διαχείρισιν τῆς κολοσσιαίας περιουσίας τὴν ὁποίαν ἐκληρονόμησαν. Ἠθέλησαν νὰ συνεχίσουν τὰς ἐργασίας τοῦ πατρικοῦ καταστήματος διατηροῦντες τὴν αὐτὴν ἐμπορικὴν ἐπωνυμίαν Α ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΣ & ΣΙΑ. Δὲν ἐπέτρεψεν ὁ μὲν τότε Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἀγγλίας ἐν Χανίοις Σάνδουιθ καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ τὴν ἀντικαταστήσουν μὲ τὴν ἐπωνυμίαν ΥΙΟΙ Α. ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΥ.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1864 ἐπῆλθε καὶ ἡ ἔνωσις τῆς Ἐπτανήσου μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου καὶ οὕτω οἱ δύο ἀδελφοὶ ἀπέβαλον τὴν ἀγγλικὴν ὑπηκοότητα καὶ ἀπέκτησαν τὴν ἐλληνικὴν ἰθαγένειαν, δυνάμει τῆς σχετικῆς συνθήκης. Ὁ Ἰόνιος ὁμῶς ἀστικὸς Κώδιξ ἐξηκολούθει νὰ ἰσχύη εἰς Ἐπτάνησον καὶ νὰ διέπη τὰς οἰκογενειακὰς καὶ κληρονομικὰς σχέσεις τῶν Ἰονίων. Ὁ Λυσίμαχος, λόγῳ τῆς προξενικῆς τοῦ ἰδιότητος, ἐξηκολούθει νὰ ἀπολαμβάνη τῆς ἀγγλικῆς προστασίας, ὁ δὲ Μίνως ἀνεγνωρίσθη διὰ σουλτανικοῦ διατάγματος διερμηνεὺς τοῦ ἐν Ἡρακλείῳ Ἀγγλικοῦ Ὑποπροξενείου, καὶ οὕτω ἐπροστατεύετο καὶ αὐτὸς ὑπὸ τοῦ Βρετανικοῦ Κράτους. Ὁ Λυσίμαχος, ὡς ὑποπρόξενος, εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἀγγλικὴν ὑπηκοότητα μετὰ πενταετῆ ὑπηρεσίαν, μετὰ τὴν παρέλευσιν τῆς ὁποίας, τὸ 1870, ὑπέβαλεν αἴτησιν εἰς τὸν ὑπουργὸν τῶν ἐξωτερικῶν Γκράνβιλ καὶ ἔδωκε τὸν ὄρκον τοῦ ἀγγλοῦ πολίτου, γεγονός ὅπερ τοῦ ἐξησφάλισε, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καὶ τὴν ἀκίνητον περιουσίαν τοῦ.

Ἡ ὁμόρρυθμος ἐταιρεία τῶν Υἱῶν Α. Καλοκαιρινοῦ ἐξηκολούθησε τὰς ἐργασίας τοῦ πατρὸς, σὺν τῷ χρόνῳ ὁμῶς περιώρισε τὴν δραστηριότητά της, διαλύσασα καὶ τὸν ἐμπορικὸν στόλον της.

Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1866 ὅλοι οἱ ἔμποροι τοῦ Ἡρακλείου ἠναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὰς ἐργασίας των, καὶ νὰ φύγουν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα διὰ νὰ σωθοῦν, ἀφίνοντες οὕτω τὸ πεδῖον ἐντελῶς ἐλεύθερον εἰς τὸν οἶκον τῶν Καλοκαιρινῶν, ὅστις, ἀσφαλῆς ἀπὸ κάθε τουρκικὴν ἐπιβουλήν λόγῳ τῆς ἀγγλικῆς προστασίας, ἐμονοπώλησεν ὁλόκληρον τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀνατολικῆς Κρήτης. Ἐπίσης οἱ

Μωαμεθανοί χωρικοί ήναγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ ὑπάρχοντά των εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ νὰ συναθροισθοῦν εἰς τὰ φρούρια. Τοῦτο ηὔξησε τὴν προσφορὰν ἐργατικῶν χειρῶν εἰς τρόπον ὥστε νὰ μειωθοῦν σημαντικὰ τὰ ἡμερομίσθια, ἐνῶ ἀντιθέτως ηὔξήθησαν αἱ τιμαὶ τῶν γεωργικῶν προϊόντων καὶ τῶν ἄλλων ἐμπορευμάτων. Τὰ γεγονότα ταῦτα προσεπόρισαν σπουδαῖα κέρδη εἰς τὸν οἶκον τῶν Ἀδελφῶν Καλοκαιρινῶν. Εἰς 12.000 λίρας, χρυσᾶς βέβαια, ἀναβιδάζει ὁ Ἰάκωβος Κ. τὰ ἔκτακτα ταῦτα κέρδη. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο. Τὸ Ὀθωμανικὸν Δημόσιον ήναγκάσθη νὰ καταβάλῃ εἰς τὸν οἶκον Καλοκαιρινῶν 600 λίρας ὡς ἀποζημίωσιν διὰ τὰς βλάβας ἃς ὑπέστη ἢ εἰς Ἀγ. Μύρωνα οἶναποθήκη των.

Ἡ συνεργασία τῶν δύο ἀδελφῶν συνεχίσθη ἐπὶ ἑπταετίαν ἐν ὁμονοίᾳ καὶ ἀγάπῃ. Κατὰ τὸ διάστημα ὅμως τοῦτο ἐνυμφεύθησαν καὶ ἐσχημάτισεν ἕκαστος ἰδίαν οἰκογένειαν, ἀπέθανε δὲ καὶ ἡ μάμμη των Ἀργυρὴ Κρασάκη, ἰσχυρότατος συνδετικὸς κρίκος μεταξὺ των. Οὕτω κατέληξαν εἰς τὴν διάλυσιν τῆς ἐταιρείας των καὶ εἰς τὴν διανομὴν τῆς ἐταιρικῆς καὶ γενικῶς τῆς πατρικῆς περιουσίας.

Ἐπὶ ἔτος καὶ πλέον διετελεῖ ἐκκρεμῆς ἡ πρότασις τῆς διανομῆς. Παρενέβησαν φίλοι οἰκογενειακοί, ὁ Γεώργ. Καλοκαιρινός, ὁ πενθερὸς τοῦ Λυσιμάχου Μ. Διαμαντίδης, ὁ Ἑρρίκος Μοάτσος, ὁ πρόξενος τῆς Ἀγγλίας Σάνδουιθ καὶ ἰδίως ὁ Ἰάκωβος Καλοκαιρινός, ὁ ὁποῖος συνέστησε τὴν μὴ διάλυσιν τῆς ἐταιρείας καὶ τὴν διαίρεσιν τῆς περιουσίας, ἥτις θὰ ἦτο μὲν ἐπιζήμιος καὶ διὰ τὸν Λυσίμαχον, ἀλλὰ καταστρεπτικὴ διὰ τὸν Μίνωκ. Ἀλλὰ συμφωνία δὲν ἐπῆλθε καὶ τέλος τὸ 1871 ἀπεφασίσθη ἡ διάλυσις καὶ διωρίσθησαν διαιτηταί, ἐκκαθαρισταὶ καὶ πραγματογνώμονες ἐκ μέρους μὲν τοῦ Λυσιμάχου ὁ Σπυρ. Βρυσιμιτζάκης καὶ ὁ γραμματεὺς τοῦ Διαμαντίδη, ἐκ μέρους δὲ τοῦ Μίνωος ὁ Νικόλαος Σταυράκης³⁶ καὶ ὁ Ἰωάν. Ξενουδάκης, καὶ συνετάχθη ὑποσχετικόν, δυνάμει τοῦ ὁποίου οἱ ἀνωτέρω διαιτηταὶ θὰ ὠρίζον τὰς μερίδας, μὲ δικαίωμα τοῦ πρεσβυτέρου, δηλαδὴ τοῦ Λυσιμάχου, νὰ ἐκλέξῃ. Οὕτω ὁ οἶκος Α. Δ. Καλοκαιρινὸς διηρέθη εἰς δύο. Ὁ Λυσίμαχος ὅμως, πολίτης καὶ ὑποπρόξενος Ἀγγλος, ἐφαίνετο ὁ κυρίως διάδοχος, ὁ ὁποῖος καὶ συνέχισε τὰς ἐργασίας τοῦ πατρός του.

³⁶) Ὁ Νικολ. Σταυράκης ἐχρημάτισε Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Γεν. Διοικήσεως Κρήτης καὶ Ἐπόπτης τῶν Κρητικῶν Τελωνείων, ἐξέδωκε δὲ τὸ 1890 τὸ πολῦτιμον βιβλίον του: Στατιστικὴ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης κλπ. Πατὴρ τοῦ πρό ὀλίγου ἀποθανόντος λογοτέχνου Θρασυδούλου Σταυράκη. Σχετικὰ μὲ τὴν οἰκογένειαν Σταυράκη βλ. Ν. Σταυρινίδη, Ἡ Οἰκογένεια Σταυράκη στὴν Κρήτη καὶ ἡ κατωγωγὴ της, ἐφημερίδα «Πατρίς» Ἡρακλείου, 8 Δεκεμβρίου 1960.

ΓΕΝΕΑΛΟΓΙΚΟΝ ΔΕΝΔΡΟΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΩΝ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

1η γενεά

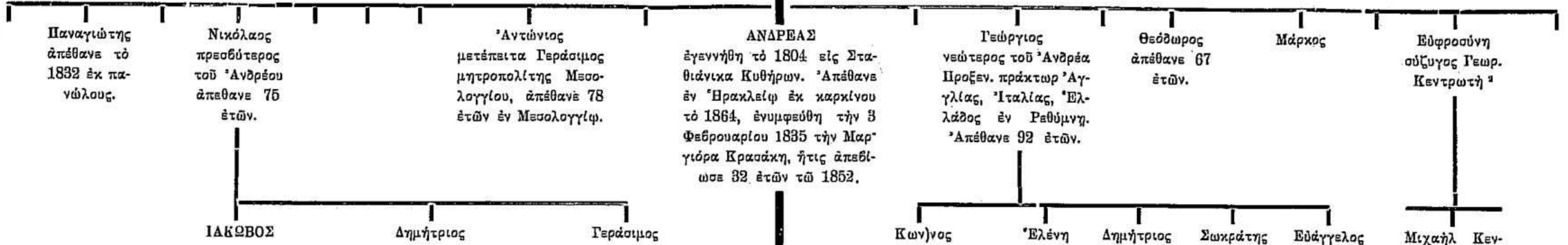
Ιερεύς ΛΕΩΝ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΣ

Κατήγετο ἐκ Βυζαντίου, μετενάστευσε πιθανόν ἐκ Κρήτης εἰς Κύθηρα τὸν 18ον αἰῶνα.
Πρῶτος οἰκιστὴς τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἰδρυθέντος χωρίου Λεονταρακιάνικα.

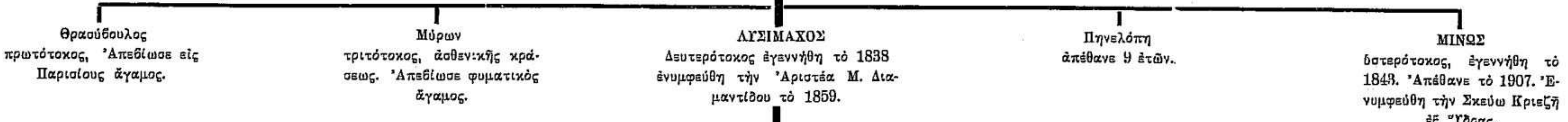
2α γενεά

Ἀναγνώστης ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ, παρονομαζόμενος «Κολλησομέρης»
ἐνυμφεύθη δις καὶ ἀπέκτησε 16 υἱοὺς καὶ 2 θυγατέρας. Ἡ μία ἐκ τῶν συζύγων τοῦ
ὀνομάζετο Ἑλένη Στρατηγοῦ. Ἀπέθανε 78 ἐτῶν.

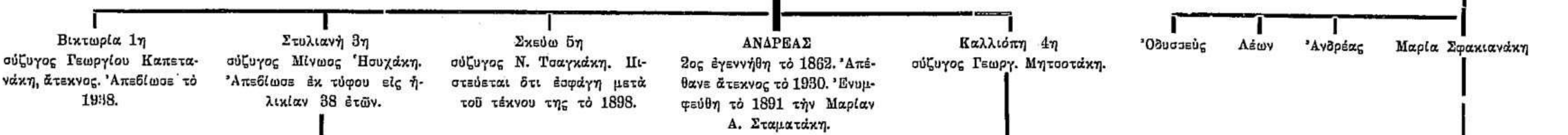
3η γενεά

4η γενεά

5η γενεά

6η γενεά

1) Ὁ Γεώργιος Α. Καλοκαιρινὸς ἔλαβε σύζυγον τὴν θυγατέρα τοῦ διδασκάλου Βλαστοῦ.

2) Τελειόφοιτος τῆς ἐν Κερκύρᾳ Θεολογικῆς Σχολῆς. Καθηγητὴς καὶ ἱεροκλήρυξ Μητροπόλεως Κρήτης.

Εἰς τὸν κλῆρον ἀνελογίσθησαν εἰς αὐτὸν 9000 λίραι ἐκ τῶν καθυστερημάτων τῶν ὀφειλῶν, τὰς ὁποίας εἰσέπραξε μέχρι πέννας.

Οἱ ἐν Ρεθύμνῃ σύγγαμβροὶ τοῦ Νικόλαος Ἀετὸς καὶ Ἀριστείδης Παπαδάκης, οἱ ὅποιοι εἶχον νυμφευθῆ τὰς δύο ἄλλας θυγατέρας τοῦ πενθεροῦ τοῦ Χαρίκλειαν καὶ Ἀμαλίαν, ἔπαθον οἰκονομικῶς, λόγῳ τῶν ἐπαναστάσεων, καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ πωλήσουν τὴν ἐν Ἡρακλείῳ ἀκίνητον περιουσίαν των, τὴν ὁποίαν ἠγόρασεν ὁ Λυσίμαχος καὶ οὕτω ὀλόκληρος ἡ περιουσία τοῦ Διαμαντίδου περιῆλθεν εἰς χεῖράς του.

Τέλος, διοικῶν τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ μετὰ συνέσεως, βοηθούσης καὶ τῆς γενικῆς καταστάσεως ἐν Κρήτῃ, λόγῳ τῶν ἐπαναστάσεων καὶ ἀναστατώσεων, ἠῤῥξησε τὴν περιουσίαν του σημαντικῶς. Εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις του προσέλαβεν ὡς συνεταῖρον τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ Ἀνδρέαν, μὲ τὴν ἐπωνυμίαν ΛΥΣΙΜΑΧΟΣ Α. ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΣ & ΥΙΟΣ.

Α. Ο ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ ΑΝΔΡ. ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΥ

Ὅπως ἀναφέρομεν ἀνωτέρω⁸⁷, ὁ Λυσίμαχος, πρὶν ἀναχωρήσῃ δι' Εὐρώπην τὸ 1855, ἐμνηστεύθη τὴν πρωτότοκον θυγατέρα τοῦ μεγαλεμπόρου Ἡρακλείου Μιχαὴλ Διαμαντίδου⁸⁸ Ἀριστεάν. Ἀλλά, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μνηστείας, ἣτις διήρκεσε πλέον τῶν 4 ἐτῶν, ὁ Διαμαντίδης ἠτύχησεν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις του καὶ ἀπώλεσε μέγα μέρος τῆς περιουσίας του, εἰς βαθμὸν ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ καταβάλλῃ τὴν ὑποσχεθεῖσαν προῖκα. Τὸ γεγονός τοῦτο ἐψύχρανε τὸν μέλλοντα γαμβρόν, ὅστις ἐπέμενε εἰς τὰ ὑπεσχημένα. Ἡ μελλονύμφος Ἀριστεά, ἣτις ἦτο μία ἐκ τῶν πλέον μορφωμένων Ἑλληνίδων τῆς ἐποχῆς, ἀντιληφθεῖσα τοῦτο, τοῦ εἶπε: «Πληροφοροῦμαι διὰ δὲν θέλειε Ἀριστεάν ἀλλὰ χρήματα. Τούτῳ τῷ λόγῳ παρακαλῶ ὑμῶς νὰ μὴν ἔλθετε πλέον εἰς τὴν οἰκίαν μας». Ἐν τέλει ὅμως ἐπῆλθε συμβιβασμὸς καὶ ὁ γάμος ἐγένε. Τὰ πρῶτα ἔτη δὲν ὑπῆρξαν ἀνθόσπαρτα διὰ τοὺς νεονύμφους. Χάρις ὅμως εἰς τὰ ἀνώτερα φυσικὰ καὶ ἐπίκτητα προτερήματα τῆς Ἀριστεάς, ἣτις ἦτο καὶ κατὰ τὴν ἡλικίαν μεγαλυτέρα τοῦ συζύγου της, τὰ ἐπικίνδυνα ἔτη παρῆλθον καὶ ἡ οἰκιακὴ γαλήνη καὶ ἀλληλοεκτίμησις ἤρχισαν νὰ βασιλεύουν εἰς τὸν νεοπαγῆ οἶκον τοῦ Λυσιμά-

⁸⁷) Βλ. ἀνωτέρω σελ. 285.

⁸⁸) Ὁ Μιχ. Διαμαντίδης ἦτο υἱὸς τοῦ ἐπισκόπου Πέτρας Δωροθέου Διαμαντίδου 1825 - 1855. (Βλ. Μ. Γ. Παρλαμᾶ, ἐνθ' ἀνωτ. σ. 358 ὑποσ. 9 καὶ 335 ὑποσ. 9). Ἡ οἰκία του ἀρχικῶς ἦτο εἰς τὴν συνοικίαν Καρὰ Καντί Μεῖντάνι (σημερινὴ Πλατεῖα Ρήγα Φεραίου). Ἀκολούθως ἠγόρασε τὸ κονάκι τοῦ Μουσταφᾶ Ναῖλῆ Πασᾶ, ἔναντι τῆς ἐκκλησίας τῶν Δυτικῶν, παρὰ τὸ μέγαρον Θειακάκη (ἀκολούθως Κατεχάκη), τὸ ὁποῖον ἐπίσης ὠκοδομήθη ἐπὶ παλαιότερων κτισμάτων τοῦ ἰδίου Μουσταφᾶ Ναῖλῆ Πασᾶ.

χου. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐγεννήθησαν τὰ πρῶτα τέκνα, ἡ Βικτωρία καὶ ὁ Ἄνδρέας, τὰ ὁποῖα συνέδεσαν, ἀρρήκτως πλέον, τοὺς συζύγους³⁹. Ὁ Λυσίμαχος ἀπέκτησε, ἐν τῷ προσώπῳ τῆς συζύγου του, τὸν πλέον πιστὸν φίλον καὶ σύμβουλον καθ' ὅλον τὸν βίον του. Εἰς ὅλας τὰς ὑποθέσεις του ἡ συμβουλή τῆς συζύγου του ἦτο ἡ βαρύνουσα καὶ πάντοτε συνωδεύετο ὑπ' αὐτῆς εἰς τὰ ταξίδια του. Ἀπέκτησε μετ' αὐτῆς πέντε τέκνα: Τὴν Βικτωρίαν⁴⁰, τὸν Ἄνδρέαν⁴¹, τὴν Στυλιανήν⁴², τὴν Καλλιόπην⁴³ καὶ τὴν Σκεύω⁴⁴, κατὰ τὴν σειρὰν τῆς γεννήσεώς των.

³⁹) Ἡ Ἀριστέα ἔμεινε ὀρφανὴ μητρός, πρὶν ἢ νυμφευθῆ καὶ ἀνέλαβε τὴν διακυβέρνησιν τοῦ πατρικοῦ οἴκου καὶ τὴν προστασίαν τῶν δύο μικροτέρων ἀδελφῶν της, τῆς Χαρίκλειας (συζύγου ἀκολούθως τοῦ Νικολάου Ἀετοῦ ἐκ Ρεθύμνης) καὶ τῆς Ἀμαλίας (συζύγου μετέπειτα τοῦ Ἀριστείδου Παπαδάκη ἐκ Ρεθύμνης ἐπίσης). Μολονότι δὲν συνεκέντρωνε τὰ προσόντα τῆς «θαυμασίας» Ἀργυρῆς Κρασάκη, ἦτο σοβαρὰ, σώφρων, σεμνή, εὐγενεστάτη τὸ ἦθος, πιστὴ σύζυγος, φιλόστοργος μήτηρ, εὐχαρὶς ἀδελφῆ, καλὴ φίλη, ἀρίστη παιδαγωγὸς τῶν τέκνων της, πρόθυμος καὶ περιποιητικὴ πρὸς οἰκείους καὶ ξένους. Αἱ δούκισσαι τῆς Εὐρώπης, αἱ ξενιζόμεναι εἰς τὸν ξενῶνα τοῦ ὑποπροξένου τῆς Ἀγγλίας ἐλάτρευον κυριολεκτικῶς τὴν οἰκοδέσποιναν καὶ οἱ εὐπατρίδαι συμπεριφέροντο πρὸς αὐτὴν μετ' εὐλαβείας.

Ἐκτὸς τῶν πέντε ἐπιζησάντων τέκνων της εἶχε καὶ πολλὰς ἀποβολὰς καὶ τέλος ἀπέθανε συνεπείᾳ τοκετοῦ διδύμων, ἀπὸ ἐπιλόχιον πυρετόν. Ἡ Ἀριστέα ἐγεννήθη τὸ 1836 καὶ ἀπέθανε τὸ 1877, ταφείσα εἰς τὸν οἰκογενειακὸν τάφον τῶν Καλοκαιρινῶν, εἰς Ἀγ. Ματθαῖον.

⁴⁰) Ἡ Βικτωρία ὑπῆρξεν ἀνταξία τῆς μητρός της. Ἐξεπαιδεύθη ἐν τῷ Λυκείῳ τῆς Λασκαρίδου ἢ Χρηστομάνου. Ὑπανδρεύθη τὸν Ἀντώνιον Γ. Καπετανάκη, δικπρεπῆ ἱατρόν, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἐκπαιδευθῆ εἰς τὸ Λύκειον τοῦ Μπάρθ (Barth) ἐν Σμύρνῃ, ἀκολούθως δὲ εἰς Ἀθήνας καὶ Παρισίους. Ἀπεβίωσε τὸ 1909, ἄνευ κληρονόμων καὶ ἀνέθεσεν εἰς τὴν σύζυγόν του τὴν φροντίδα νὰ ἰδρῦσῃ ἐν Ἡρακλείῳ φιλανθρωπικὸν κατάστημα ἐκ τῆς περιουσίας του, ἀνερχομένης εἰς 200.000 φράγκ. Πράγματι ἡ Βικτωρία ὑκοδόμησε τὸ «Καπετανάκειον» ἴδρυμα, προοριζόμενον διὰ γηροκομεῖον, τὸ ὁποῖον ὁμως στεγάζει σήμερον ἐπαρκῶς καὶ εὐπρεπῶς τὰ δύο Γυμνάσια Ἀρρένων. Ἡ Βικτωρία ἀπέθανε τὸ 1938 καὶ ἐτάφη εἰς τὸν οἰκογενειακὸν τάφον τῶν Καλοκαιρινῶν. Ἐπὶ τῆς ἐπιτυμβίου πλακὸς εἶναι γεγραμμένον: Βικτωρία Α. Καπετανάκη, τὸ γένος Α. Καλοκαιρινοῦ 1862 - 1938.

⁴¹) Περὶ τοῦ Ἄνδρέα, κυρίου ἐκπροσώπου τῆς οἰκογενείας Καλοκαιρινῶν τῆς δῆς γενεᾶς, θὰ ἀσχοληθῶμεν κατωτέρω εἰς τὸ εἰδικὸν κεφάλαιον IV.

⁴²) Ἡ Στυλιανὴ ἐξεπαιδεύθη εἰς τὸ Λύκειον Χίλλ. Ὑπανδρεύθη τὸν Μίνωα Ἡσυχάκη ἐκ Χανίων, δικηγόρον καὶ πολιτευτὴν ἀπὸ τὸ 1879. Ἡ Στυλιανὴ ἀπέθανεν ἐκ τύφου εἰς ἡλικίαν 38 ἐτῶν, καταλιποῦσα τρία τέκνα: Τὸν Ἀντώνιον, τὸν Λυσίμαχον καὶ τὴν Ἀριστέαν, σύζυγον Βασίλ. Κριμπᾶ.

⁴³) Ἡ Καλλιόπη, ἡ ὁποία ἐσπούδασεν ἐπίσης εἰς τὸ Λύκειον Χίλλ, συνεζεύχθη μετὰ τοῦ ἐκ Χανίων καὶ ἐν Ἡρακλείῳ ἐγκατεστημένου νομομαθοῦς καὶ ὑποπροξένου τῆς Ρωσίας ἐν Ἡρακλείῳ Γεωργίου Μητσοτάκη. Ἀπέκτησε πέντε τέκνα: Τὴν Σκεύω, τὸν Λυσίμαχον, τὸν Ἰωάννην, τὴν Βικτωρίαν καὶ τὸν Στέλιον.

⁴⁴) Ἡ Σκεύω ἐξεπαιδεύθη ἐπίσης εἰς τὸ Λύκειον Χίλλ καὶ συνεζεύχθη μετὰ τοῦ Ν. Τσαγκάκη, τὸν ὁποῖον διώρισεν ὁ πενθερὸς του διερμηγέα τοῦ Ἀγγλικοῦ

Ὁ Λυσίμαχος, ὅπως καὶ ὁ πατήρ του, νέος εἰσέτι ἀπώλεσε τὴν σύζυγόν του πολὺ ἐνωρίς. Ἀπέθανεν, ὡς ἀναφέραμεν ἀνωτέρω (βλ. ὑποσ. 39), συνεπεία ἐπιλοχίου πυρετοῦ. Δὲν συνῆψε δεύτερον γάμον, ἀλλ' ἐφρόντισε διὰ τὴν ἀνατροφήν τῶν τέκνων του, προσλαβὼν μάλιστα διὰ τοῦτο ἐλβετίδα οἰκοδιδάσκαλον ⁴⁵.

B. Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 1898 ΚΑΙ Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ

Αἱ ἐπιχειρήσεις τοῦ Λυσιμάχου Καλοκαιρινοῦ προώδευον καὶ ἡ οἰκογενειακὴ ζωὴ του συνεχίζετο ἤρεμος μέχρι τοῦ θέρους τοῦ 1898.

ὑποπροξενείου, τοῦ ὁποῖου προΐστατο ὁ ἴδιος, διὰ νὰ τὸν περιβάλλῃ μὲ τὴν ἀγγλικὴν προστασίαν. Ἀλλ' ἡ τύχη τῆς Σκεύως δὲν ἦτο εὐνοϊκὴ δι' αὐτήν. Κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1898, ὁπότε ἐφρονεύθη καὶ ὁ πατήρ της, ἡ Σκεύω ἐσφάγη μετὰ τοῦ μικροῦ τέκνου της, τοῦ πενθεροῦ καὶ τῆς πενθερᾶς της καὶ δύο ὑπηρετριῶν ἐντὸς τῆς οἰκίας των, τὴν ὁποίαν ἐνέπρησαν ἀκολούθως οἱ Τούρκοι. Ἡ οἰκία των εὐρίσκετο εἰς τὴν ὁδὸν 25 Αὐγούστου, ὅπου σήμερον τὰ γραφεῖα τοῦ τουριστικοῦ Γραφείου Κρέτα.

Ἡ Κρητικὴ Μοῦσα ἐθρήνησε τὸ γεγονός:

...Κι ὁ Τσαγκας ἐφρονεύθηκε κι ὅλη ἡ φαμελιά του
ὁ γυιός του μόνο σώθηκε κι ἡ ὑπηρέτριά του.
Ἡ νύφη νιού ἴονε ἐκεῖ, τοῦ Λυσιμάχου ἡ κόρη
τὴ σχίσανε ἀζωντανή, οἱ Τούρκοι, οἱ αἰμοβόροι.
ἐσφάξανε τ' ἀγόρι τῆς, δέκα μηνῶ παιδάκι...

(βλ. Κωνστ. Ζέρβα (Ζερβουδάκη), Αἱ ἐν Ἡρακλείῳ Σφαγαὶ τῆς 25 Αὐγούστου 1898, σ. 5 καὶ 6).

Τελευταίως ὅμως ἐπληροφορήθημεν παρὰ τοῦ κ. Γεώργ. Μαστοράκη, ἐμπόρου ἐξ Ἡρακλείου, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Βαλκανικῶν Πολέμων, ὅτε ἦτο στρατιώτης, κατελήφθη ἀλβανικὸν χωρίον, ὅπου γυνὴ τις ἄγνωστη, ἠρώτησε τοὺς στρατιώτας πόθεν κατάγονται. Πληροφορηθεῖσα δὲ ὅτι εἶναι ἐξ Ἡρακλείου τοὺς ἠρώτησε ἂν γνωρίζουν τὸν Ἀνδρέαν Καλοκαιρινόν, ὅστις εἶναι ἀδελφός της. Τὴν πληροφορίαν ταύτην μετέδωσαν εἰς Ἡράκλειον, ὁ δὲ Ἀνδρέας Καλοκαιρινὸς ἀπέστειλε τὸν Καπετάν Πολυξίγκη εἰς ἀναζήτησίν της, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ τὴν ἀνεύρῃ. Ἡ πληροφορία αὕτη ἄγει εἰς τὴν ἀκόλουθον σκέψιν: Εἶναι πιθανόν κατὰ τὴν σφαγὴν νὰ συνελήφθη ἡ Σκεύω ὑπὸ Τουρκαλβανοῦ τινός, ὁ ὁποῖος νὰ τὴν παρέλαβε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς Ἀλβανίαν καὶ νὰ τὴν συνεζεύχθη, ὅπου ἐπέζησε, δίχως νὰ δυνηθῇ, φυσικά, νὰ δώσῃ σημεῖα ζωῆς. Ἐθεωρήθη δὲ ὡς σφαγεῖσα, δίχως νὰ εἶναι δυνατόν νὰ διαπιστωθῇ τοῦτο, ἐπειδὴ ἐκὰν ἡ οἰκία της καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὐρεθῇ τὸ πτώμα της, ὁπότε μόνον ὁ θάνατός της θὰ ἐθεωρεῖτο βέβαιος. Δὲν ἀποκλείεται συνεπῶς νὰ ζῆ εἰσέτι, ἀφοῦ μάλιστα ἦτο ἡ ὑστερότοκος θυγάτηρ τοῦ Λυσιμάχου. Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι μεταξὺ τῶν παλαιωτέρων Ἡρακλειωτῶν τῆς ἐποχῆς τῶν γεγονότων, ὑπῆρξεν ἡ διάδοσις ὅτι ἡ Σκεύω δὲν ἐσφάγη, ἀλλ' ἀπήχθη ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς Ἰωάννινα. Ὁ Ν. Σταυρινίδης, ὅστις διατείνεται ὅτι ἔχει στοιχεῖα ἐπὶ τοῦ θέματος, ἠρνήθη νὰ τὰ παραχωρήσῃ, προκειμένου νὰ ἀσχοληθῇ ἐπ' αὐτοῦ εἰδικῶς.

⁴⁵) Ὁ Λυσίμαχος συνῆψε σχέσεις μετὰ τινος γυναικός, ἐξ ἧς ἀπέκτησεν υἱόν,

Τὴν 25 Αὐγούστου τοῦ ἔτους τούτου, ἀπόσπασμα Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἐκτελοῦν ἀπόφασιν τῶν Ναυάρχων τῶν Μεγάλων Δυνάμεων, κατέλαβε τὰ φορολογικὰ γραφεῖα τοῦ τελωνεῖου Ἑρακλείου, διὰ νὰ ἐγκαταστήσῃ εἰς αὐτὰ χριστιανούς ὑπαλλήλους, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο ὁ Στυλιανὸς Ἀλεξίου, ὁ μετέπειτα ἐκδότης τοῦ Ἑρωτοκρίτου, πατὴρ τοῦ Λευτέρη Ἀλεξίου. Οἱ Τούρκοι, ἐνῶ εἰς τὰ Χανιά καὶ τὸ Ρέθυμνον εἶχον ἤδη ἐγκατασταθῆ οἱ Χριστιανοὶ ὑπάλληλοι εἰς τὰ τελωνεῖα, χωρὶς νὰ σημειωθοῦν ἐπεισόδια, ἠθέλησαν νὰ ἐμποδίσουν διὰ τῆς βίας τὴν ἐγκατάστασιν αὐτὴν καὶ ἐπῆλθεν ἡ σύγκρουσις καὶ αἱ σφαγαὶ τοῦ Ἑρακλείου, γνωσταὶ ἀπὸ τὴν πολυπαθῆ ἱστορίαν τῆς πόλεως.

Μεταξὺ τῶν πρώτων τοὺς ὁποίους ἐσφαζαν οἱ Τούρκοι ἦτο καὶ ὁ Λυσιμάχος Καλοκαιρινός, μὴ λαβόντες ὑπ' ὄψει οὔτε τὴν ἀγγλικὴν ὑπηκοότητά του, οὔτε τὴν προξενικὴν του ἰδιότητα. Τοὺς εἴλκυσε ἐκεῖ περισσότερον ἢ γενικὴ μανία τῆς καταστροφῆς καὶ ἡ ἐλπίς τῆς πλουσίας λείας, καθότι, ἐκτὸς τοῦ ἀφθόνου χρήματος καὶ τῶν πλήρων ἀποθηκῶν τοῦ Λυσιμάχου, εἶχον συγκεντρωθῆ εἰς τὸν οἶκόν του, διὰ νὰ προστατευθοῦν ὑπὸ τὴν ἀγγλικὴν σημαίαν, ὅπως συνέβαινε συνήθως καθ' ὅλας τὰς προηγουμένας ἐπαναστάσεις⁴⁶, ὅλα τὰ τιμαλφῆ καὶ τὰ

τὸν ὁποῖον καὶ ἀνέλαβε νὰ σπουδάσῃ, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν νὰ ἀκολουθήσῃ τὸν ἱερατικὸν βίον.

Ὁ ἐξώγαμος οὗτος υἱὸς τοῦ Λυσιμάχου, τὸν ὁποῖον σημερινοὶ Ἑρακλειῶται συνομήλικοί του, μετὰ τῶν ὁποίων ἐφοῖτα εἰς τὸ σχολεῖον, ἐνθυμοῦνται, καὶ ὁ ὁποῖος διέμενε μετὰ τῆς μητρὸς του εἰς οἰκίαν παρὰ τὸ Μποδοσάκειον (ὁδὸς Γοργολαῖνη), ἐσπούδασε πράγματι θεολογίαν καὶ σήμερον εἶναι ἐπίσκοπος εἰς τὴν μονὴν Μπαλουκτοῆ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἡλικίας 65 περίπου ἐτῶν, λαβὼν μάλιστα τὸ ὄνομα τοῦ μητροπολίτου Αἰτωλοακαρνανίας Γερασίμου, θεοῦ τοῦ Λυσιμάχου (βλ. ὑποσ. 5).

Ὁ Ἰω. Μουρέλλος ἀναφέρει εἰς τὴν ἱστορίαν του ὅτι μεταξὺ τῶν φονευθέντων κατὰ τὴν σφαγὴν τοῦ Ἑρακλείου τοῦ 1898 ἦτο καὶ «ἡ σύζυγος τοῦ ὑποπροξένου Λυσ. Καλοκαιρινοῦ, ὀνομαζομένη Αἰκατερίνη μετὰ 4 τέκνων τῆς. Αὕτη δὲν ἦτο νόμιμος σύζυγός του. Ἦτο δὲ ἐγκυος», (βλ. Ι. Δ. Μουρέλλου, Ἱστορία τῆς Κρήτης, Β' ἐκδόσις, τόμ. Γ', Ἑρακλειὸν Κρήτης, σ. 1654). Δὲν γνωρίζω ἂν πρόκειται περὶ τῆς μητρὸς τοῦ ἐπισκόπου Γερασίμου. Πιθανόν εἶναι ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου, περὶ τοῦ ὁποῖου ἀναφέρει καὶ τὸ ποίημα τῆς σφαγῆς:

*Σφάζαν τὴν παραμάνα νιου μαζὶ μὲ τὰ παιδιὰ τῆς,
ἀζωνιανῆς τῆς κόβανε τῆς ἄμοιρης τ' αὐτιά τῆς.*

⁴⁶) Κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ 1866 - 69, 1878, 1896 - 97 τρεῖς ἕως τέσσαρες χιλιάδες Χριστιανῶν πάσης ἡλικίας, φεύγοντες τὴν βαρβαρότητα τῶν Τούρκων, κατέφευγον, ὡς εἰς ἄσυλον, εἰς τὴν οἰκίαν καὶ τὰ ἐργοστάσια τοῦ Καλοκαιρινοῦ, κομίζοντες μεθ' ἑαυτῶν πᾶν ὅ,τι πολύτιμον εἶχον, διὰ νὰ προστατεύσουν ἑαυτοὺς καὶ τὰ πράγματά των, ὑπὸ τὴν σκιάν τῆς ἀγγλικῆς σημαίας. Καὶ ὄχι μόνον προστασίαν καὶ ἀσφάλειαν εὕρισκον, ἀλλὰ καὶ περίθαλψιν.

πράγματα ὄχι μόνον τῶν περισσοτέρων Χριστιανῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν Μονῶν⁴¹.

Ὁ βιογράφος τοῦ Ἰάκωβος ἐπιρρίπτει εὐθύνην εἰς τὸν Λυσιμάχον, διὰ τὴν καταστροφὴν διότι: «ἔπρεπε νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψει τοῦ τὸν προηγούμενον ἐμπρησμόν τῶν Χανίων (Ἰανουάριος 1897), κατὰ διαταγὴν τοῦ ἀπολυταρχικοῦ Σουλτὰν Χαμίτ, τὴν συμμαχίαν τοῦ φεσοφόρου συνταγματάρχου Τσερμπαῖτ, φρουράρχου Ἡρακλείου μετὰ τῶν Τούρκων καὶ τὴν θρασύτητα τούτων, τοὺς ὁποίους, ἡ εὐνοια τῆς Εὐρώπης, ὁ φανατισμός, ἡ βαρβαρότης εἶχον ἀποθρασύνει πρὸς τὸ κακουργεῖν, καὶ νὰ φροντίσῃ νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν ζωὴν τοῦ καὶ τῶν τέκνων τοῦ καὶ τὴν κινητὴν περιουσίαν, ἐγκαταλείπων τὸ Ἡράκλειον, καὶ οὕτω καὶ οἱ ἄλλοι Χριστιανοὶ θὰ ἐφρόντιζον ἐγκαίρως νὰ προστιευθοῦν, ἔχοντες τοῦτον ὡς παράδειγμα».

Ἡ Κρητικὴ Λαϊκὴ Μοῦσα θρηνεῖ τὰ θλιβερά γεγονότα τῆς σφαγῆς τοῦ Λυσιμάχου:

. . . . .

Ὁ φόνος τοῦ Λυσιμάχου

Ἐτρεξεν ὅλη ἡ Τουρκιά, στοῦ Λυσιμάχου φθάνει
 ἡ λυσσασμένη ἡ Τουρκιά ὅλα τὰ πόσια πιάνει.
 Φωνάζανε ἀδυνατά, ἀφεντικό, τί κάνεις;
 Ἄν δὲν μᾶς δώσεις τὸ χρυσό, τὴν κεφαλὴ σου χάνεις.
 Λυσιμάχος τοὺς ἔδωσε τὶς λίρες μὲ σακκέτα,
 μὰ ἡ Τουρκιά τὸν ἔπιασε καὶ δὲν τὸν ἐπαρέτα.
 Ὁ Λυσιμάχος τοὺς ἔκαμε τὴν κάσα τότε φόρα,
 ἐκεῖ συνάχθηκ' ἡ Τουρκιά ὅλη ἀπὸ τὴ Χώρα.
 Ἐράζανε στὰ λάφυρα, τοὺς ὑπαλλήλους σφάζουν.
 Τὰ παλληκάρια τοῦ Τουρκιάς τὰ χρήματα μοιράζουν.
 Λυσιμάχος ἐφώνιαξε πὼς ἦτινε ἐγγλέζος.
 Ἡ κεφαλὴ σου δὰ κοπεῖ ἂν εἶσαι καὶ κινέζος.
 Τὴ φόρμα τοῦ πετάξανε, κόβουν τὴν κεφαλὴν του,
 οἱ Τοῦρκοι τὸν ἐσφάξανε, πού ἔχε στὴν προσιαγὴν του.

⁴¹) Ὁ Ἄνδρ. Λυσ. Καλοκαιρινὸς ἀναφέρει εἰς τὸ χειρόγραφον ἡμερολόγιόν του σ. 38, ὅτι «εἶχε προτείνει εἰς τὸν Ἄγγλον στρατηγὸν Cherwside τὴν φρούρησιν τοῦ λαμπροῦ ναοῦ τοῦ πολιούχου Ἁγ. Μηνᾶ ὑπὸ ἀγγλικῆς φρουρᾶς, τοῦ σεμνώματος τούτου τῆς Κρήτης, ὅπερ καὶ ἐπραξε καὶ ἐκεῖ συνεκέντρωσαν ὅλα τὰ πράγματα τῶν Χριστιανῶν, ἅτινα, εὐτυχῶς ἐκτὸς ἐλαχίστων τινῶν, διεσώθησαν, ὅπερ προφανῶς ὀφείλεται εἰς θαῦμα τοῦ προσιάτου Ἁγ. Μηνᾶ, διότι κατὰ τὴν ὥραν τῆς σφαγῆς οὔτε ἀγγλικὴ φρουρὰ ὑπῆρχε καὶ ἐν τούτοις ἔμεινεν ἄθικτος ὁ Ἱερός Ναός».

Ὁ Λυσίμαχος στηρίζετο πὼς εἶχε δυὸ πατέντες,
 μὰ ἡ Τουρκιὰ τοὶ πάτησε καὶ τοὶ ἄκαμε ἀρέντες.
 Σφάξαν τὴν παραμάναν ντου μαζί μὲ τὰ παιδιὰ της,
 ἄζωντανῆς τοῦ κόβανε τῆς ἄμοιρης τ' αὐτιά της.
 Κρουμμένοι ἄσανε κάμποσοι Χριστιανοὶ σὴ σιέροναν,
 οἱ Τοῦρκοι τῆς ἐροίχανε τὰ ξύλα ἀναμμένα.

· · · · ·
 Τὰ σπίτια τοῦ Λυσίμαχου τὰ εἶχαν ἀποθῆκες,
 γι' αὐτὸ ἐμαζωχτήκανε οἱ Τοῦρκοι σὰν τοὶ σφῆκες.
 Τὰ πράγματα τῷ Χριστιανῷ πού ἄσαν σὴν ἔποθήκη
 οἱ Τοῦρκοι τὼς τ' ἀρπάξανε, σὰν πεινασμένοι λύκοι.
 Ἐκεῖ ἄχεν ὁ Λυσίμαχος ἐγγλέζικη παντιέρα,
 κανέναν δὲν τὸ ἤλπιζε, πὼς θὰ χαθοῦν μιὰ μέρα.
 Ἦτιονε χρῆμα μπόλικο σὲ τούτη τὴν οἰκία,
 καὶ οκεύη τῶν ἐκκλησιῶν ἀπὸ πολλὰ χωρία.
 Μ' ἀκόμα καὶ τῶν πλούσιων, ὅλα τὰ πράγματά των.
 καὶ τῶν Μονῶν τ' ἀσημικὰ κι ὅλα τὰ ἱερά των.
 Ἦσαν ἐκεῖ καὶ χρήματα τῆς Δημογεροντίας,
 τῶν χωρικῶν τὸ στήριγμα κι ὅλης τοῦ πολιτείας.
 Καὶ τῶν Μονῶν τὰ χρήματα πού ἄσαν γιὰ τὰ σχολεῖα,
 κι ὅλα τὰ ἐμπορεύματα, πού ἄχεν ἡ πολιτεία.
 Ἦτιονε φρίκη τὸ ποσόν, πού ἄτο σιουῦ Λυσιμάχου.
 Ὡς καὶ τ' ἀρχιερατικὰ Κρήτης τοῦ Ἱεράρχου.
 Λάδι ὀκτάδες εἶχανε ἐξήκοντα χιλιάδες,
 ὅλα αὐτὰ τ' ἀρπάξανε οἱ ἄτιμοι ἀγάδες.
 Ἐπειτα δώκανε φωθιά σ' ὅλη τὴ συνοικία.
 Πολλοὶ Ρωμιοὶ καήκανε εἰς τὴν πολιορκία.
 Παμπόνηρος ὁ διοικητὴς ἦκανε πὼς θυμώνει,
 καὶ τὴν Τουρκιὰ ἐζύγωνε, κι ἦκανε πὼς μαλώνει,

(Βλ. Κωνστ. Ζέρβα (Ζερβουδάκη), Αἶ ἐν Ἡρακλείῳ σφαγαὶ τῆς 25
 Αὐγούστου 1898, σ. 7 κ. ἐξ.).

Αὐτὸ ὑπῆρξε τὸ τραγικὸν τέλος τοῦ Λυσιμάχου Καλοκαιρινοῦ εἰς
 ἡλικίαν 60 ἐτῶν⁴⁸.

⁴⁸) Ὁ Λυσίμαχος Καλοκαιρινὸς ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Τουρκικοῦ ὄχλου διὰ σφαί-
 ρας εἰς τὴν οἰκίαν του, ἣ ὁποία εὗρισκετο ὅπου σήμερον τὸ ἐλαιουργεῖον Μητσο-
 τάκη, ἔναντι, πρὸς Ν, τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγ. Πέτρου (τέμενος Σουλτάν Ἰμπραῖμ) παρὰ
 τὸ Μπεντενάκι. Καὶ οὗτος ἐτάφη εἰς τὸν περίβολον τοῦ Ἁγ. Ματθαίου. Ὁ υἱὸς
 του ἀνήγειρεν ἀργότερον τὸν καλλιμάρμαρον τάφον εἰς τὸ σημερινὸν νεκροταφεῖον,
 ὅπου καὶ ἡ προτομὴ του, κάτωθεν τῆς ὁποίας ὑπάρχει τὸ ἀκόλουθον ἐπίγραμμα:

III. — ΜΙΝΩΣ ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΣ

Ὁ Μίνως ἦτο ὁ ὑστερότοκος υἱὸς τοῦ Ἀνδρέου Δ. Καλοκαιρινοῦ, γεννηθεὶς τὸ 1843⁴⁹. Ἦτο μόλις ὀκτὼ ἐτῶν ὅταν ἀπέθανε τὸ 1850 ἡ μητέρα του. Ἰδίως μετὰ τὸν θάνατον τῶν ἀδελφῶν του Θρασυδούλου, Μύρωνος καὶ Πηνελόπης ἔμεινε τὸ χαϊδεμένο παιδί τοῦ τόσοσιν τρωθέντος διὰ τοῦ θανάτου τεσσάρων μελῶν τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἀνδρ. Δ. Καλοκαιρινοῦ. Διὰ τὴν ἀνατροφὴν του προσελήφθη ἡ χήρα Ἀργυρῆ Γεωργ. Στεργιάδου, συγγενῆς τῆς μάμμης τοῦ Ἀργυρῆς Κρυσάκη.

Ὁ Μίνως ἐκοσμεῖτο μὲ ὅλα τὰ προτερήματα τοῦ πατρὸς του. Εἶχεν ἀνάστημα ἀνδρικὸν καὶ κανονικόν, ἦθος προσηγές, ἦτο φιλότιμος καὶ κατὰ τὰς σπουδὰς του διεκρίθη ἐπὶ φιλοτιμίᾳ, φιλομουσίᾳ καὶ ἀρίστη διαγωγῇ. Ἦτο ἐπίσης οἰκονόμος, εὐσεβὴς πρὸς τὸ θεῖον, ἐλεήμων, καλοκάγαθος, ἠθικὸς καὶ φιλοδίκαιος.

Μετὰ τὸ τέλος τῶν γυμνασιακῶν σπουδῶν του εἰς Σῦρον ἐνεγράφη εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ὅπου ἐφοίτησεν ἐπὶ ἓν ἔτος. Ἀλλ' ἀσθενήσαντος τοῦ πατρὸς του ἐγκατέλειψε τὰς σπουδὰς του, καὶ συνώδευσε τὸν πατέρα του εἰς Παρισίους. Μετὰ τὴν ἐπάνοδόν του καὶ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του ἀνέλαβεν ὑπηρεσίαν καταστιχογράφου καὶ διαχειριστοῦ τῶν κτημάτων των, ἐπιδείξας φιλοπονίαν καὶ ἱκανότητα.

Μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Λυσιμάχου συνειργάσθη μέχρι τοῦ 1871

ΛΥΣΙΜΑΧΟΣ ΑΝΔΡΕΟΥ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΣ

γεννηθεὶς ἐν ἔτει 1838

θύμα τῶν ἐν Ἡρακλείῳ σφαγῶν

25 Αὐγούστου 1898

Ὁ υἱὸς τοῦ Ἀνδρέου ἀναφέρει εἰς τὰ χειρόγραφα ἀπομνημονεύματά του (σ. 4 - 5) τὰ ἀκόλουθα: «Ἐκ τοῦ αἵματός μας ἐθυσιάσθησαν ὁ πατήρ μου, περὶ οὗ ὁ Μιχαηλιδάκης (Ἀντώνιος) χθὲς (30 Σεπτεμβρίου 1904) ἔπλεξε ἐγκώμια διὰ τὰς ταλαιπωρίας του ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν κατὰ τὰς ἐπαναστάσεις καὶ πάντοτε ὑπὲρ τῶν ἐθνικῶν συμφερόντων... ἡ ἀδελφή μου Σκεύω καὶ τὸ τέκνον τῆς Γεωργίας καὶ ὁ ρηθεὶς ἐξἀδελφός μου Ἀνδρέας (υἱὸς τοῦ Μίνως). Ἀλλὰ βεβαίως δὲν ἀπόλλυται μάτην ζωὴ θυσιαζομένων πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς γλυκυτάτης πατρίδος... Τὸ νὰ χρησιμεύσῃ ὁ θάνατος τινὸς ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος του εἶναι κέρδος, ἡμείφθη δὲ πλουσιοπαρόχως ὑπὸ τοῦ εὐγνώμονος Κρητικοῦ Λαοῦ μετὰ βαθέος αἰσθημάτων εὐγνωμοσύνης, ἀναπολοῦντες καὶ μακαρίζοντες τοὺς κατὰ τὴν σφαγὴν θυσιασθέντας καὶ ἰδίᾳ τὸν ἀσίμνηστον πατέρα μου, ὃν διακρίνουσι πάντων τῶν ἄλλων, διότι ἐκ καθήκοντος ὡς Προξένος ἔμεινε καὶ ἐθυσιάσθη».

⁴⁹) Πολλὰ ἐκ τῶν ἀναφερομένων ἐνταῦθα περὶ τοῦ Μίνως Καλοκαιρινοῦ ὀφείλω εἰς πληροφῶριαν τοῦ υἱοῦ του κ. Λέοντος Καλοκαιρινοῦ, τὸν ὁποῖον εὐχαριστῶ καὶ ἐντεῦθεν διὰ τὴν προθυμίαν μεθ' ἧς προσεφέρθη νὰ μὲ βοηθήσῃ πρὸς τοῦτο. Εἰς τὸν ἴδιον ὀφείλω ἐπίσης καὶ τὴν ἐνταῦθα δημοσιευομένην φωτογραφίαν τοῦ πατρὸς του.

μετ' ἀμοιβαίας ἀγάπης καὶ ἐκτιμῆσεως καὶ ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης. Ἐντὸς ἐπταετίας, ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ πατρός των, ηὔξήθη σημαντικῶς ἡ κοινὴ πατρικὴ κληρονομία. Ἄλλ' ὁ μεσολαβήσας ἐν τῷ μεταξὺ γάμος τοῦ Μίνως, ἡ δημιουργία χωριστῆς οἰκογενείας καὶ ὁ χωρισμὸς τῶν συμφερόντων τῶν δύο ἀδελφῶν, ὡς καὶ ἄλλα περιστατικά, ἐδημιούργησαν ἀφορμὰς διαλύσεως τῆς συνεργασίας των καὶ διανομῆς τῆς κοινῆς περιουσίας, ὡς ἀναφέραμεν ἀνωτέρω⁵⁰.

Ὁ Μίνως ἱδρυσεν ἀτομικὸν ἐμπορικὸν οἶκον ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν M. A. CALOCHERINOS. Ἠγόρασε τὸ σαπωνοποιεῖον τοῦ Ζαφὲρ Βέη καὶ ἐβελτίωσε τὴν ποιότητα τοῦ σάπωνος εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε νὰ λαμβάνῃ τὰ πρῶτα βραβεῖα εἰς τὰς διαφόρους παγκοσμίους ἐκθέσεις, καὶ νὰ γίνῃ προμηθευτὴς τῶν βασιλικῶν αὐλῶν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Μολονότι ὁ Μίνως εἶχε τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα τοῦ πατρός του καὶ ἦτο φιλόπονος καὶ δημοφιλέστερος τοῦ ἀδελφοῦ του ἀπετύγχανεν εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις του. Ὅταν κατεστράφησαν οἱ ἀμπελῶνες τῆς Γαλλίας ὑπὸ τῆς φυλλοξήρας καὶ αἱ τιμαὶ τοῦ οἴνου ἀνῆλθον, ἔκαμεν ἐκτεταμένας ἀμπελοφυτείας, δαπανήσας πρὸς τοῦτο πλεόν τῶν 300.000 φράγκων, μέγα μέρος τῶν ὁποίων προήρχετο ἐκ δανείων, χρησιμοποίησας ἐπίσης πρὸς τοῦτο μίαν μεγάλην κατάθεσιν χρημάτων, τὴν ὁποίαν εἶχε κάμει κάποιος ἐτοιμοθάνατος οἰκογενειάρχης πρὸς ἐξασφάλισιν τῶν ἀνηλίκων τέκνων του⁵¹. Δυστυχῶς δι' ἐκεῖνον ἡ Γαλλία ἐπέβαλεν ὑψηλοὺς εἰσαγωγικοὺς δασμοὺς εἰς τὸν οἶνον καὶ οἱ οἴνοπαραγωγοὶ τῆς Ἰσπανίας καὶ Ἰταλίας ἔκαμαν μεγάλας προσφοράς, ὥστε νὰ μειωθοῦν ἀντὶ νὰ αὐξηθοῦν αἱ τιμαὶ. Τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ τῆς οἰκονομικῆς του καταρρεύσεως, διότι ἠναγκάσθη νὰ δανείζεται ἀπὸ ἀσυνειδήτους τοκογλύφους μὲ ὑπερόγκους τόκους μέχρι 18,5 % ὑποθηκεύων τὸ ἕνα μετὰ τὸ ἄλλο τὰ κτήματά του. Τὸ 1887 ἐδαρύνετο μὲ χρέη τοκογλυφικὰ πλεόν τῶν 10.000 λιρῶν. Τέλος, τὸ 1895, ἐκηρύχθη εἰς κατάστασιν πτωχεύσεως, ἐστερήθη τὸ δικαίωμα ἐξασκήσεως τοῦ ἐπαγγελματός του ἐμπόρου καὶ τὰ κτήματά του ἔμειναν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐπὶ ὑποθήκῃ δανειστῶν του εἰς ἀσημάντους τιμὰς, ἐλλείψει ἀγοραστῶν.

⁵⁰) Βλ. σ. 288.

⁵¹) Εἰς τὰ Ἀρχεῖα τῆς Δημογεροντίας Ἡρακλείου ὑπάρχει ἐγγραφὸν τοῦ ὑπὸ χρονολ. 2 Ἰανουαρίου 1885, διὰ τοῦ ὁποίου ζητεῖ νὰ διατάξῃ ἡ Δημογεροντία τὴν Χριστιανικὴν Ὀρφανικὴν Τράπεζαν νὰ τῷ μετρήσῃ τὰς καταθέσεις ἐκ γροσίων 19.846,52, τῶν ὀρφανῶν Κυριακῆς καὶ Παρασκευῆς, τέκνων τοῦ ἀποθανόντος Ἰωάννου Κ. Σφακιανῆς ἐκ Ποταμιῶν Πεδιάδος, τῶν ὁποίων ἦτο ἐπίτροπος. Τὸ ἐγγραφὸν τοῦτο ἔθεσεν ὑπ' ὄψιν μου ὁ ταξινομήσας τὸ Ἀρχεῖον τοῦτο ἀείμνηστος φίλος καθηγητὴς Σπ. Πλατάκης.

Ἡ ἔλλειψις δὲ αὕτη τῶν ἀγοραστῶν ἀντὶ τὴν σταματήσῃ τοὺς πλειστηριασμούς, ὡς συνήθως ἐγένετο, ἐπέσπευσε τούτους καὶ ἐξεπλειστηριάσθησαν κτήματα, χωρὶς ποτὲ νὰ καταβληθῇ τὸ ἐκπλειστηρίασμα ἢ νὰ συμφηφισθῇ πρὸς μεταγραφὴν τοῦ κτήματος.

Ὁ Μίνως εἰς προκεχωρημένην ἡλικίαν ἐπανέλαβε τὰς σπουδὰς του εἰς τὴν νομικὴν, τῆς ὁποίας ἀνηγορεύθη διδάκτωρ, θέλων νὰ ἐξασκήσῃ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ δικηγόρου⁵² πρὸς βιοπορισμὸν καὶ πρὸς διεξαγωγὴν τοῦ κατὰ τῶν κατεχόντων τὰ κτήματά του δικαστικοῦ ἀγῶνος, τὸν ὁποῖον διέκοψεν ὁ θάνατός του τὸ 1907.

Τὸ 1881 διεξεδίκησε τὸ ἐκ 300.000 φράγκων βραβεῖον τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως διὰ φάρμακον κατὰ τῆς φυλλοξήρας, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Στράβων καὶ πρῶτος ἐκεῖνος προέτεινε. Αἱ γενόμεναι ὁμῶς δοκιμαὶ ἔδωσαν μερικὴν μόνον ἐπιτυχίαν καὶ τὸ βραβεῖον δὲν ἀπενεμήθη.

Ἐκεῖνο ὁμῶς τὸ ὁποῖον θὰ τιμᾷ ἔσαι τὴν μνήμην τοῦ Μίνως, ἦτο ὁ ἔρως του πρὸς τὴν Ἀρχαιολογίαν. Αἱ προσφιλεῖς εἰς αὐτὸν μελέται τῶν ἀρχαίων συγγραφέων καὶ ὁ πόθος του νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι τὰ γραφόμενα παρ' αὐτῶν σχετικῶς μὲ τὸν Μίνωα καὶ τὴν Κνωσὸν δὲν ἦσαν μῦθοι, τὸν ἤγαγον εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸ 1878, ἰδίᾳ δαπάνῃ, τὴν πρώτην συστηματικὴν ἀρχαιολογικὴν ἀνασκαφὴν ἐν Κρήτῃ, εἰς τὴν θέσιν τῆς ἀρχαίας Κνωσοῦ, ἀποκαλύψας, πρῶτος αὐτός, τμῆμα τοῦ ἀνακτόρου τοῦ Μίνως καὶ μάλιστα εἰς ἀνεκδότους σημειώσεις του, μετὰ σχεδιαγραμμάτων, περιγράφει τὰς ἀνασκαφὰς αὐτάς. Αἱ πρῶται αὗται ἀνασκαφαὶ ἐν Κνωσῷ ἔδωσαν 12 μεγάλους πίθους καὶ 365 διάφορα ἄλλα ἀντικείμενα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀνὰ ἓνα πίθον καὶ τινα ἀντικείμενα ἐδώρησεν εἰς τὰ μουσεῖα Λονδίνου, Παρισίων καὶ Ρώμης καὶ 3 πίθους εἰς τὴν τότε ἰδρυθεῖσαν ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἄλλων ἀρχαιοφίλων, Ἰωσήφ Χατζηδάκη, Στ. Ξανθουδίδου κλπ., Ἀρχαιολογικὴν Συλλογὴν τοῦ Φιλεκπαιδευτικοῦ Συλλόγου Ἡρακλείου, ἣτις ἀπετέλεσε τὸν ἀρχικὸν πυρῆνα τοῦ σημερινοῦ Μουσείου. Ὁ εἰς τὸ Μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν εὐρισκόμενος πίθος εἶχε δωρηθῆ ἀρχικῶς εἰς τὸν τότε διάδοχον Κωνσταντῖνον. Τὰ ὑπόλοιπα τῶν εὐρημάτων του ἀπετέλεσαν τὴν ἰδιωτικὴν αὐτοῦ συλλογὴν⁵³, ἣ ὁποία κατεστράφη κατὰ τὴν πυρπόλησιν

⁵²) Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 3 φύλλον τῆς 26 Ἰανουαρίου 1903 τῆς ἐφημερίδος «Φωνὴ τοῦ Λαοῦ», τῆς ἐκδιδομένης ἐν Ἡρακλείῳ ὑπὸ τοῦ δικηγόρου καὶ πολιτευτοῦ Γεωργίου Κ. Κοκκινάκη, ἀναφέρεται: «Ὁ κ. Μίνως Καλοκαιρινὸς ὤμωσε προχθὲς ἐνώπιον τοῦ Πρωτοδικείου δημοσίᾳ συνεδριάζοντος, τὸν ὄρκον τῆς ὑπηρεσίας του, διορισθεὶς δικηγόρος παρ' ἅπασιν τοῖς ἐν Κρήτῃ Δικαστηρίοις».

⁵³) Τὴν Συλλογὴν τοῦ Μίνως Καλοκαιρινοῦ ἐπεσκέφθη ὁ Ἀρθοῦρος Ἐδανς τὴν 19 Μαρτίου 1894, πρὶν ἢ ἀρχίσῃ τὰς ἀνασκαφὰς εἰς Κνωσόν. (Βλ. Richard Hutchinson, Νεκρολογία Arthur Evans Κρητικὰ Χρονικά, Α', σ. 454).

τῆς οἰκίας του τὸ 1898⁵⁴. Ἡ ἀρχαιολογικὴ αὕτη ἐργασία τοῦ Μίνως Καλοκαιρινοῦ πρὸ ἐνὸς σχεδὸν αἰῶνος ὑπῆρξεν ἡ ἀπαρχὴ τῶν ἀνασκαφῶν, τὰς ὁποίας ἐνήργησαν ἔκτοτε ξένοι καὶ Ἑλληνες ἀρχαιολόγοι. Τόσος ἦτο ὁ ἔρωσ του πρὸς τὴν ἀρχαιολογίαν, ὥστε ἐξέδιδε καὶ ἐφημερίδα ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίς», δανειζόμενος τὸν τίτλον τῆς ἀπὸ τὴν ἐν Ἀθήναις ἐκδιδομένην ὁμώνυμον.

Κατὰ σύστασιν τοῦ ἱατροῦ Ἀμάμπιλε Ἰττάρ καὶ μεσολαβήσει τοῦ πλοιάρχου Ἀνδρέα Ἐργαστηριάρη, ὁ Μίνως Καλοκαιρινὸς ἐνυμφεύθη τὸ 1869, εἰς ἡλικίαν 27 ἐτῶν, τὴν ὀρφανὴν μητρὸς πολύφερνον κόρην τοῦ Ὑδραίου Ἐμμανουὴλ Κριεζῆ Σκεύω, δισεγγονὴν τοῦ Θεοδώρου Γκίκα. Οἱ δύο ἀδελφοὶ Καλοκαιρινοὶ εἶχον οἰκοδομήσει μεγαλοπρεπῆ οἰκίαν, ὁμοίαν τῆς ὁποίας δὲν ὑπῆρχεν εἰς Κρήτην, ἐντὸς τοῦ χώρου τῶν οἰκιῶν καὶ ἐργοστασίων των καὶ συγκεκριμένως εἰς τὴν θέσιν ἀκριβῶς τοῦ σημερινοῦ Ἱστορικοῦ Μουσείου, ἡ ὁποία προωρίζετο διὰ κατοικίαν τοῦ Μίνως. Τὸ σχέδιον ἐξεπόνησεν ὁ Λυσίμαχος Καυταντζόγλου, εἰδικὸς δὲ μηχανικὸς ἐκλήθη ἐκ Σμύρνης διὰ τὴν ἐφαρμογὴν του. Ἐστοίχισε 2000 λίρας⁵⁵.

⁵⁴) Τὰς ἀνωτέρω πληροφορίας ὀφείλω εἰς τὸν υἱὸν του Λέοντα.

⁵⁵) Ἡ οἰκία αὕτη, ἡ ὁποία περιήλθε μετὰ τὴν πτώχευσιν τοῦ Μίνως εἰς τὸν ἀνεψιὸν του Ἀνδρέαν, κατεστράφη κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1898 καὶ ἀνικοδομήθη τὸ 1903 ὑπὸ τοῦ Ἀνδρέου Α. Καλοκαιρινοῦ, χρησιμεύσασα μέχρι τοῦ θανάτου του ὡς κατοικία του.

Πρωτοβουλία καὶ φροντίδαις τοῦ Προέδρου τῶν Φιλανθρωπικῶν Ἰδρυμάτων Ἀνδρέα Γ. Καλοκαιρινοῦ (Κατεχάκη) ὁ οἶκος Καλοκαιρινοῦ διεσκευάσθη τὸ 1951 καταλλήλως καὶ στεγάζει ἔκτοτε ἐπαξίως τὸ Ἱστορικὸν Μουσεῖον Κρήτης.

Περὶ τῆς οἰκίας ταύτης μεταφέρω ἐνταῦθα τὰς ἰδιογράφους σημειώσεις τοῦ οἰκοδομήσαντος αὐτὴν Ἀνδρέου Λυσ. Καλοκαιρινοῦ, χάριν τῆς ἱστορίας, ἐκ τοῦ ἡμερολογίου του:

...
(σελ. 17) ...11 Δεκεμβρίου 1904... Πρώτη ἑσπέρα εὐτυχοῦς διαμονῆς ἐπ' αἰσίσις οἰωνοῖς ἐν τῷ νέῳ οἴκῳ, προηγηθέντος τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος καὶ τῶν ἄρτων του...

12 Δεκεμβρίου 1904. Διήλθομεν ὠραίαν νύκτα εἰς τὸν νέον οἶκόν μας. Τὸ ποδαρικὸν ἔκαμεν ὁ Σταῦρος Βασιλογαμβράκης.

...Εἰς τὸν Ἅγιον Κρήτης, ὅστις ἔκαμε τὸν ἀγιασμόν καὶ τὰς εὐχὰς ἐγκαινιάσεως τῆς οἰκίας μου καὶ ἐφώτισεν ὅλην τὴν οἰκίαν ἀπὸ ὑπογείου ἕως τῶν ὑπερώων καὶ ἀποθήκην, ἔδειξα ἐκ τοῦ βορείου ἐξώστου τὸ παρεκκλήσιον, ὅπερ ὁ πατήρ μου ἤθελε νὰ γίνῃ ἐκκλησία καὶ ἐξηγόρασε ἀπὸ τὸν Μουσταφᾶ βέη Παπουτσαλῆ καὶ ἀφίσαμεν ἀμοίρασιον ἐπὶ τούτῳ. Τῷ εἶπα ὅτι εἶμαι διατεθειμένος νὰ ἐξοδύσω νὰ τὴν ἀνοικοδομήσω καὶ ὅτι θὰ συνεννοηθῶμεν νὰ μοὶ στείλῃ τοιαύτην ἐπιστολήν, ὅπως, λαβὼν ἀφορμὴν, ζητήσω ἀπὸ τοὺς συγκληρονόμους τὴν κατοχὴν καὶ ἀποκτήσῃ οὕτω ἡ συνοικία ναὸν πλησίον. Σκοπεύω νὰ τὴν ὀνομάσω εἴτε Ἀ-

Ὁ Μίνως απέκτησεν ἐκ τοῦ γάμου του μετὰ τῆς Σκεύως Κριεζῆ πέντε τέκνα, τὰ ἐξῆς :

1) Τὴν Μαρίαν, ἣ ὁποία ἐνυμφεύθη τὸν Ἰωάν. Κ. Σφακιανάκη ἐκ Βραχασίου μετὰ τοῦ ὁποίου απέκτησε τὸν μουσικὸν Κωνσταντῖνον Σφακιανάκη καὶ μίαν κόρην, Ἑλλην, ἀποβιώσασαν εἰς νεαρὰν ἡλικίαν.

2) Τὸν Ἀνδρέαν, ὁ ὁποῖος, πολεμῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1898, ἐφρονεύθη ἐντὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου :

Τὸ Κονσολάτο τῶ Ρωμιῶ ἀμέσως ἐχαλοῦσαν,

γιον Λυσίμαχον ἢ Ἁγίους Τεσσαράκοντα, εἰς μνήμην τοῦ πατρός μου...

17 Δεκεμβρ. Μετὰ οὐγκινήσεως θὰ ἀναμνησκόμαι πάντοτε τὰ ἐγκαίρια τοῦ νέου οἴκου μου, συνδυασθέντα πρὸς θρησκευτικὴν παλαιὰν οἰκογενειακὴν ἐορτήν, καθιερωθεῖσαν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ οἰκογενεῖᾳ πρὸ 140 ἐτῶν ὑπὸ τῶν προγόνων μου, οἵτινες ἠὺνοήθησαν διὰ θαύματος ὑπὸ τοῦ ἐφεσίου προσιάτου Ἁγίου Σπυριδῶνος τοῦ θαυματουργοῦ.

...Σήμερον 19 Ἰανουαρίου 1905 συνέταξα τὸ πρῶτον ἔγγραφον τοῦ Ἀγγλικοῦ Προξενείου ἐν τῇ νέᾳ οἰκίᾳ μου....

...εἰς τὸν νέον οἶκον μου, οἰκοδομηθέντα ἐπὶ τῶν αὐτῶν θεμελίων τοῦ ὑπὸ τοῦ θεοῦ μου Μίνως οἰκοδομηθέντος τὸ 1870, ὅστις ἐπυρπολήθη κατὰ τὴν σφαγὴν, μετὰ ἀγῶνα πολύωρον, ἐξ οὗ μόνον ἡ σύζυγός μου, πενθερά μου, γυναικαδέλφη μου, ὑπηρέτριαί τινες καὶ ὁ Μιχ. Βαλιζῆς ἐσώθησαν, ἐπολέμησαν δὲ φονευθέντες οἱ Ν. Μ. Μεϊμαράκης, Σπ. Σακαλάκης, Μ. Καπνιστός, θυσιασθεῖς εἰς τὸ ὑπόγειον τῶν πατητηρίων, Ἀντών. Ζωγραφάκης καὶ τόσοι ἄλλοι. Καὶ ὁ οἶκος δὲ οὗτος ἦτο ἐκτισμένος ἐπὶ τῶν θεμελίων τοῦ ἀρχαίου οἴκου τοῦ πάππου μου Ἀνδρέα, τῆς οἰκογενειακῆς ἐστίας τοῦ ἐπισκόπου Κνωσοῦ τῶν Κρασαδάκηδων καὶ τοῦ ἀρχοντος Μανωλιῦ, τῆς διασημοτέρας οἰκογενείας τοῦ Ἡρακλείου, καὶ ὅστις ἔπαθε κατὰ τὸν μεγάλον σεισμόν τοῦ 1856 καὶ ἔμεινεν ἐρείπια καὶ τὸν ἐνθυμοῦμαι ἕως τὸ 1870....

Ὁ νέος οἶκος μου ὠκοδομήθη μὲ στήλους δωρικοῦ ρυθμοῦ μονολίθους Πεντέλης (μαρμαρογλύπτῃς Κ. Περιβολιώτης) μὲ μαρμάρινον καφασωτὸν ἐξώστην ὡς τῆς ἐν ὁδῷ Σταδίου Ἀθηνῶν οἰκίας Κ. Καρπάνου, μὲ τοιχογραφίας ἐκ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας τοῦ Ὀμήρου εἰς τοὺς διαδρόμους ὑπὸ καλῶν Ἀθηναίων τεχνιτῶν (Ἀντ. Στεφανόπουλος διακοσμητῆς τῆς ἐν Ἀθήναις οἰκίας Κελλενέκ, ἣν ἔπειτα ἠγόρασεν ἡ κ. Ρώτα) μὲ λουτρὰ ἐντελῶς ἀγγλικά, μὲ εὐρεῖς διαδρόμους, μὲ ὀροφήν μὲ φαινία Παρθενῶνος καὶ χρυσοῦς ἀστέρας, μὲ αἶθουσαν δειπνοῦ λίαν ἐπιτυχῆ καὶ αἶθουσαν ὑποδοχῆς, μὲ σπατουλαριστὸν ἐλαιοχρωματισμένον τοῖχον καὶ ἐξόχου διακοσμῆσεως, ὅλα τὰ πατώματα ἐξ ἀμερικανικῆς ξυλείας ritch - pine, προσηρμοσμένα ἄνευ καταφανῶν ἡλῶν δι' αὐλακος καὶ ἐξοχῆς, γραφεῖον χωριστῆς εἰσόδου πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ τὸ τεῖχος, δι' ἧς ἄμαξα βαίνει εὐχερῶς. Οἱ ἐλαιοχρωματισμοὶ τῶν θυρῶν σπατουλαριστοὶ μὲ βερνίκι. Τὸ δωμάτιον τοῦ ὕπνου καὶ τὸ γραφεῖον μὲ ξυλίνην ὀροφήν διὰ μείζονα ἀσφάλειαν, προπύλαια μὲ πελέκια μεγάλη, βόλια ἐνευκῶν κανονίων εἰς τὰς στήλας καὶ κιγκλίδας καὶ θύρας ἐξ Ἀθηνῶν σιδηρᾶς (Θωμᾶ Τσοκοπούλου) λίαν ἐπιτυχεῖς. Τὴν οἰκίαν ἐπεσκέφθη ὁ κ. R. Moubray Howard ἀδελφὸς τοῦ ἄγγλου ἐν Χανίοις Γεν. Προξένου μετὰ τῆς κυρίας του Lady Eleonora καὶ ἐπῆγεσε τὸν ἑλληνικὸν ρυθμὸν comfortable καὶ στερρότητα αὐτῆς....

καὶ τὸ πυροβολούσανε καὶ τὸ περιγελοῦσαν.
 Ἐκεῖ μέσα εὐρέθηκε τοῦ Μίνωα Ἀνδρέας
 καὶ ἔπαιζε τῶν Ὀθωμανῶν πραγματικῶς σιὸ κρέας.
 Μὰ κήκε ὁ ἀτυχῆς σιὸ Προξενεῖο μέσα⁵⁸.

3) Τὸν Λέοντα, ὁ ὁποῖος ἐσπούδασεν ἠλεκτρομηχανικὸς εἰς Λωζάνην καὶ Λιέγην, καὶ εἰργάσθη ὡς τοιοῦτος εἰς τὴν μεγάλην ἀμερικανικὴν ἐταιρίαν General Electric. «Ἐξοχος ἐπιστήμων καὶ εὐγενέστατος χαρακτήρ», κατὰ τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ βιογράφου τῶν Καλοκαιρινῶν Ἰακώβου, εὐρίσκεται ἐν ζωῇ, ἄγαμος.

4) Τὸν Ὀδυσσέα, ὁ ὁποῖος ἐσπούδασε νομικὰ εἰς Λωζάνην καὶ ἀπεβίωσεν ἄγαμος τὸ 1951. Οὗτος ἠσχολήθη μὲ κοινωνικὰ ζητήματα καὶ ἐξέδωσε τὸ περιοδικὸν «Βιοπάλη».

IV. — ΑΝΔΡΕΑΣ ΛΥΣΙΜΑΧΟΥ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΣ

Ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Λυσιμάχου Ἀνδρέας εἶναι τὸ κυριώτερον μέλος τῆς 5ης γενεᾶς τῶν Καλοκαιρινῶν, φέρων τὸ αὐτὸ ὄνομα τοῦ πάππου του, ἰδρυτοῦ τοῦ οἴκου τῶν Καλοκαιρινῶν τοῦ Ἡρακλείου. Ὁ Ἀνδρέας συνεκέντρωσεν εἰς χεῖράς του τὸ πλεῖστον μέρος τῆς κολοσσιαίας περιουσίας τῶν Καλοκαιρινῶν καὶ ἠύξησε ταύτην. Εἶναι ὁ μεγαλύτερος εὐεργέτης τοῦ Ἡρακλείου, ἰδρύσας τὰ Φιλανθρωπικὰ Ἰδρύματα, τὰ φέροντα τὸ ὄνομά του, τὰ ὁποῖα ἐπροικοδοτήθησαν δι' ὀλοκλήρου τῆς ἀτομικῆς του περιουσίας καὶ μέρους τῆς περιουσίας τῆς συζύγου του Μαρίας τὸ γένος Ἀνδρέου Σταματάκη.

Ὁ Ἀνδρέας, δευτερότοκον τέκνον τοῦ Λυσιμάχου Καλοκαιρινοῦ καὶ τῆς Ἀριστέας τὸ γένος Διαμαντίδου, ἐγεννήθη ἐν Ἡρακλείῳ τὸ 1862 καὶ ἀνετρέφη ἐλληνοπρεπῶς ὑπὸ τῆς ἐναρέτου καὶ πολὺ μορφωμένης μητρὸς του. Εἶχε παιδικὰς τινὰς ἰδιοτροπίας καὶ ἰδίως ἐπιμονὴν (πεῖσμα), ἀλλ' ἦτο ζωηρὸς καὶ ἔξυπνος, διεκρίνετο δὲ πάντοτε μετὰ τῶν συμμαθητῶν του διὰ τὴν φιλοτιμίαν, τὸ φιλόμουσον καὶ τὴν καλὴν διαγωγὴν του. Ἐν Ἡρακλείῳ ἐδιδάχθη τὰ γράμματα τοῦ δημοτικοῦ Σχολείου καὶ ἐφοίτησεν μέχρι τῆς δευτέρας τάξεως τοῦ γυμνασίου, ἐκ τῆς ὁποίας ἀπεφοίτησεν ἐγγραφεὶς εἰς τὸ Β' γυμνάσιον Ἀθηνῶν, τοῦ ὁποίου γυμνασιάρχης ἦτο ὁ γνωστὸς ποιητὴς τῆς «Κρητικίδος» Ἀντών. Ἀντωνιάδης. Ἀποπερατώσας τὰς γυμνασιακὰς σπουδὰς του ἐνεγράφη εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

⁵⁸) Βλ. Κ. Ζέρβα, ἐνθ' ἀν. σ. 6. Ὁ Ἀνδρέας τότε ἐκατοικοῦσε ἐντὸς τοῦ Προξενείου.

Μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς ἐταιρείας ΓΙΟΙ Α. ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΥ ὁ Ἄνδρ. Α. Καλοκαιρινός, ὡς συνεταῖρος, μετὰ τοῦ ὁποίου συνειργάσθη μέχρι τοῦ θανάτου του ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν ΛΥΣΙΜΑΧΟΣ Α. ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΣ & ΓΙΟΣ⁵⁷. Ὑστερα ἀπὸ τὸν τραγικὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του καὶ τὴν διανομὴν τῆς πατρικῆς περιουσίας ὁ Ἄνδρ. Α. Καλοκαιρινὸς ἐξηκολούθησε τὰς ἐργασίας του δι' ἴδιον λογαριασμὸν καὶ ἠύξησε τὴν ἀτομικὴν περιουσίαν, κυρίως εἰς ἀκίνητα⁵⁸. Τὸ πλεῖστον τῆς κτηματικῆς περιουσίας τῶν Καλοκαιρινῶν περιῆλθεν εἰς χεῖρας του, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἀγροτικῶν καὶ ἀστικῶν κτημάτων ξένων, τὰ ὁποῖα ἠγόραζε. Οὕτω ἐγένεο ὁ μεγαλύτερος κτηματίας τῆς Κρήτης, συγκεντρώσας χιλιάδας στρέμματα ἀγρῶν καλλιεργησίμων, 500 στρέμματα ποικίλων ἀμπελώνων, ἐλαιόφυτα περιέχοντα 20.000 ἐλαιόδενδρα, 6.000 στρέμματα βοσκοτόπους καὶ ἑκατοντάδας ἀστικά ἀκίνητα ἐντὸς τῆς πόλεως Ἡρακλείου.

Α. Ο ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΑΝΔΡΕΟΥ ΛΥΣ. ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΥ

Ὁ Ἄνδρ. Α. Καλοκαιρινός, παρὰ τὸν φόρτον τῆς ἐργασίας του, δεδομένου ὅτι προσωπικῶς παρηκολούθει τὴν καλλιέργειαν καὶ λοιπὰς ἐργασίας τῶν ἀπεράντων κτημάτων του, τὴν συγκομιδὴν καὶ τὴν διάθεσιν τῶν προϊόντων του καὶ τὴν ἐν γένει διαχείρισιν τῆς κολοσιαιᾶς περιουσίας του, εἶχε τὸν χρόνον καὶ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ διαθέτῃ τὸν ἑαυτὸν του καὶ διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν Κοινῶν.

Ἄμα τῇ συστάσει τῶν Δήμων τῆς Κρήτης, μετὰ τὴν ἀνακήρυξιν τῆς νήσου αὐτονόμου ὑπὸ τῶν εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, ὁ Καλοκαιρινὸς ἀπετέλεσε μέλος ἐπίλεκτον τοῦ πρώτου Δημοτικοῦ Συμβουλίου Ἡρακλείου ἀπὸ τὸ ἔτος 1901⁵⁹ μέχρι τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1905⁶⁰, ὅτε, διωρισθεὶς ὑποπρόξενος τῆς Μεγάλης Βρεταννίας ἐν Ἡρακλείῳ, παρητήθη, διὰ τὸ ἀσυμβίβαστον, τοῦ δημοτικοῦ ἀξιωματός του⁶¹.

⁵⁷) Βλ. ἀνωτέρω σ. 289.

⁵⁸) Μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως τὸ 1898 ὁ Ἄνδρ. Α. Καλοκαιρινός, ὡς ἄγγλος ὑπήκοος, ὑπέβαλε τὴν 26 Νοεμβρίου 1898 αἴτησιν διὰ τοῦ ἐν Χανίοις Ἄγγλου Προξένου, αἰτῶν ἀποζημίωσιν 26.849 λίρας Ἀγγλίας, διὰ τὰς ζημίας ἃς ὑπέστη ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου ἐνεκρίθησαν λίραι Ἀγγλίας 4581 (= 114536,66 χρυσαὶ δραχμαί), τὰς ὁποίας εἰσέπραξε τὴν 18 Σεπτεμβρίου 1906, συμφώνως πρὸς ἰδιόχειρόν του ἐγγραφὴν εἰς τὸ βιβλίον τῆς διαχειρίσεως,

⁵⁹) Βλ. Πρακτικὰ Δημοτικοῦ Συμβουλίου Ἡρακλείου, τόμος 1, 1900 - 1903, σελ. 196.

⁶⁰) Βλ. ἰδιόγραφον ἡμερολόγιόν του τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, σ. 114.

⁶¹) Τὴν 21 Ὀκτωβρίου 1905, πρόεδρος ὢν τοῦ Δημοτ. Συμβουλίου, συνεκάλεσε τοῦτο εἰς ἑκτακτον συνεδρίασιν, καθ' ἣν ὑπέβαλε τὴν παραίτησιν του ἐπισήμως, ἐκφράζων ᾧ πρὸς πάντας ἀνεξαιρέτως «τὰς θερμότερας καὶ μᾶλλον ἐγκαρδίους εὐχα-

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ὑπηρεσίας του ὡς δημοτικὸς σύμβουλος ἐξελέγη δὲς παμψηφεί ὑπὸ τῶν μελῶν τοῦ Δημοτ. Συμβουλίου, Χριστιανῶν καὶ Τούρκων, Πρόεδρος αὐτοῦ, τιμηθεὶς οὕτω δεόντως ὑπὸ τῆς πόλεως, διαδεχθεὶς εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦτο τὸν Ἐμμαν. Λογιάδην, ὅστις διωρίσθη σύμβουλος ἐπὶ τῶν Οἰκονομικῶν τῆς Κρητικῆς Πολιτείας.

Ὡς Πρόεδρος τοῦ Δημοτ. Συμβουλίου, εἰς τὰ πρῶτα βήματα τοῦ πρώτου Δήμου τῆς Κρήτης, ἐκλεγείς τὴν 4 Ὀκτωβρίου 1904⁶², ἐξεδήλωσε ποικιλοτρόπως τὸ θερμὸν καὶ ἀδιάπτωτον ἐνδιαφέρον του ὑπὲρ τῆς προόδου τῆς πόλεως, ἣ ὁποία τὸν ἐγέννησε καὶ τὸν ἐτίμησε, ἀναδείξασα τοῦτον εἰς τὸ ὑπακτὸν ἀξίωμα. Κατὰ τὴν ὀλιγοχρόνιον ὑπηρεσίαν του: 1) Ἐφρόντισε καὶ κατηδαφίσθησαν τὸν Δεκέμβριον 1904 τὰ καταστήματα τοῦ μικροῦ τριγώνου, εἰς τὸ κέντρον τῆς σημερινῆς πλατείας Νικηφ. Φωκᾶ. Πρῶτον ἔργον ρυμοτομίας τοῦ Δήμου. 2) Ἐνδιεφέρθη καὶ ἐνήργησεν ὡς πρόεδρος τοῦ Δημοτ. Συμβουλίου, διὰ τὴν παραχώρησιν ὑπὸ τῆς Κρητικῆς Κυβερνήσεως εἰς τὸν Δήμον Ἡρακλείου τῆς Ἐνετικῆς Λέσχης (Λότζας), διὰ τὴν οἰκοδομήσιν ἐκεῖ ἴδιον εὐπρεπὲς Δημοτικὸν Κατάστημα⁶³. 3) Τῇ ἐνεργείᾳ του ἐσχηματίσθη εἰδικὴ ἐξ ἐπιστημόνων, ἀρχαιολόγων κλπ. ἐπιτροπὴ, ἐκ τῶν Ἄντ. Μιχελιδάκη, Ἰωάν. Περδικάρη, Ἰωσήφ Χατζηδάκη, Στέφ. Ξανθοῦδίδη καὶ Ἀριστ. Ζαφειρίδην, διὰ τὴν μετονομασίαν τῶν ὁδῶν τῆς πόλεως Ἡρακλείου, «ὅπως ἀπαλλαγῇ πλέον τῶν τουρκοβαρβαρικῶν ὀνομασιῶν, αἵτινες ἐπὶ τριακόσια ἔτη τὴν μολύνουν»⁶⁴. 4) Πρῶτος ἐσκέ-

---

ρισιίας διὰ τὴν ἐπιδειχθεῖσαν αὐτῷ ὁμόθυμον ἐκτίμησιν, ἣτις ἐξεδηλώθη δὲς κατ' ἐπανάληψιν διὰ τῆς παμψηφεί ἐκλογῆς του ὡς προέδρου τοῦ σπουδαιοτάτου ἐκείνου σωματείου». (Βλ. Πρακτικὰ Δημοτ. Συμβουλίου Ἡρακλείου, τόμ. 4, 1904-6, σ. 263).

⁶²) Βλ. Πρακτικὰ Δημοτ. Συμβουλίου Ἡρ. τ. 4, 1904-6, σ. 125.

⁶³) Βλ. Πρακτικὰ Δ. Σ. τ. 4, 1904-6, ἑκτακτος σύνοδος τῆς 23 Νοεμβρίου 1904. Ὁ Καλοκαιρινὸς σημειώνει εἰς τὸ Ἡμερολόγιόν του (σ. 38, 39): «Ἐγγραφα σημείωμα εἰς τὸν ὑποδήμαρχον Ν. Α. Ξανάκη, νὰ ὑποδείξῃ εἰς τὸν φίλον του σύμβουλον ἐπὶ τῆς Δικαιοσύνης καὶ Παιδείας Δαβὶδ Ξανθοῦδίδην, τὸν ὑπάρχοντα ἐν ἰσχύει νόμον καθ' ὃν τὸ Ἡγεμονικὸν Συμβούλιον δικαιούται νὰ παραχωρήσῃ μέρη ἀνήκοντα εἰς τὸ Δημόσιον Κρήτης πρὸς Δήμους καὶ Κοινότητας, ἵνα πεισθεὶς ὑποβάλλῃ καὶ ὑποστηρίξῃ εἰς τὸ Ἡγεμονικὸν Συμβούλιον τὴν εἰς τὸν Δήμον Ἡρακλείου παραχώρησιν τῆς Ἐνετικῆς Λέσχης Τσεπανέ, δι' ἀνοικοδόμησιν Δημαρχείου καὶ Δημοτικῆς Ἀγορᾶς».

Σχετικῶς μὲ τὰς περιπετείας τῆς ὠραιότερας ἐνετικῆς οἰκοδομῆς τῆς Κρήτης βλ. λεπτομερῶς Στέργ. Γ. Σπανάκη, Ἡ Λότζα τοῦ Ἡρακλείου, Ἡράκλειο 1939.

⁶⁴) Βλ. Ἰδιόγρ. Ἡμερολόγιόν του σ. 40, 53, 82 καὶ ἐφημερίδα «Νέα Ἐλευθερία» τῆς 30 Ἰανουαρίου 1905. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἔδωσεν ἀρχαῖα Κρητικὰ καὶ ἱστορικὰ ὀνόματα εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ πλατείας, ἀλλὰ τὸ Δημοτ. Συμβούλιον ἐπροτίμησε, ἀντὶ πολλῶν ἐξ αὐτῶν, ὀνόματα τῆς βασιλ. οἰκογενείας καὶ γνωστῶν πολεμιστῶν τῶν Κρητικῶν ἀγώνων. (Ἡμερολ. σ. 77, 78, 82).

φθῆ τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ κτιστοῦ ἀγωγοῦ τοῦ ὑδραγωγείου Μοροζίνι διὰ σιδηροσωλήνων, ἀπὸ τὰς πηγὰς μέχρι τῆς πόλεως, «διότι ἀδίκως γίνονται δαπάναι δι' ἐπισκευὰς καὶ τὸ ὕδωρ μολύνεται»⁶⁵. 5) Δὲν διέφυγε τοῦ ἐνδιαφέροντός του διὰ τὴν πόλιν καὶ ἡ κατασκευὴ πλήρους δικτύου ὑπονόμων «πρώτης ἀνάγκης πρᾶγμα διὰ τὴν δημοσίαν ὑγείαν»⁶⁶.

Δὲν ὑστέρησεν ὁμως καὶ εἰς ἐνδιαφέρον πρὸς τοὺς δεινοπαθοῦντας συνδημότας του, λόγῳ τοῦ βαρυτάτου χειμῶνος τοῦ 1904—1905. Ὁ ἴδιος αὐτοπροσώπως περιήρχετο τὰς ἐργατικὰς συνοικίας τῆς πόλεως, διανέμων βοθητήματα εἰς τοὺς πτωχοὺς ἐργατικοὺς ἀνθρώπους, ψηφισθέντα ὑπὸ τοῦ Δημοτ. Συμβουλίου⁶⁷.

Κατὰ τὴν περίοδον καθ' ἣν ὁ Καλοκαιρινὸς ἦτο δημοτικὸς σύμβουλος ἢ Λιμενικὴ Ἐπιτροπὴ Ἡρακλείου ἀπετέλει ἰδιαίτερον ὄργανον τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου⁶⁸, συγκείμενον ἐκ μελῶν τοῦ ἰδίου Συμβουλίου, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἦτο καὶ ὁ Ἀνδρέας Καλοκαιρινός. Ὑπὸ τὴν ιδιότητά του ταύτην ἐνδιεφέρθη διὰ τὸ σπουδαιότατον ζήτημα τῆς κατασκευῆς τοῦ λιμένος Ἡρακλείου. Τότε προσεκλήθη ὁ γάλλος Λιμενολόγος Κελενέκ, ὅστις κατήρτισε πλήρες λεπτομερειακὸν σχέδιον κυματοθραύστου, βάσει τοῦ ὁποίου, τροποποιηθέντος ἀργότερον, ἤρχισαν ἐκτελούμενα τὰ λιμενικὰ ἔργα Ἡρακλείου τὸ 1921⁶⁹. Ὁ Καλοκαιρινὸς ἀναφέρει ἐν τῷ Ἡμερολόγιῳ του⁷⁰ τὰ ἀκόλουθα, τὰ ὁποῖα μεταφέρω ἐνταῦθα, διὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔργου :

«2 Δεκεμβρίου 1904. Φαίνεται ὅτι εἰς τὰ Χανιά θέλουν νὰ συνδέσουν τὸ ζήτημα τῆς κατασκευῆς τῶν λιμένων μὲ μεγάλο δάνειον 30 ἑκατομμυρίων, ὅπως, ὡς λέγουν, κατασκευασθῶσι σιδηρόδρομοι κλπ.

⁶⁵) Βλ. Ἡμερολόγιον σ. 40, 41 καὶ 83. Ἡ ὅλική δαπάνη προϋπελογίσθη εἰς 500.000 φράγκα καὶ ἀπεφασίσθη νὰ καταρτισθῇ σχέδιον καὶ νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὸν καθηγητὴν Σούλην διὰ νὰ τὸ ἐγκρίνη. Ὁ Α. Σούλης, ἐπιθεωρητὴς τῶν Δημοσίων Ἔργων τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος, εἶχε συντάξῃ ἐκθεσιν περὶ τοῦ Ὑδραγωγείου Ἡρακλείου τὴν 10 Ὀκτωβρίου 1887, τὴν ὁποίαν ἔχω.

⁶⁶) Βλ. Ἡμερολόγιόν του σ. 41.

⁶⁷) Ἐνδιαφέρον ἔχει σχετικὸν σημείωμά του εἰς τὸ Ἡμερολόγιόν του : «Διένημα ἀπὸ 1 ἕως 20 δραχμὰς εἰς πλείονα τῶν 1000 προσώπων. Μοῦ ἔκαμψ βαθεῖαν ἐντύπωσιν ὁ γνήσιος τύπος ἑλληνικοῦ κάλλους, ὃν ἀνεῦρον εἰς τὰς λαϊκὰς πενομένας τάξεις. Ἀληθεῖς πλαστικαὶ καλλοναί, ὡς ἀγάλματα τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ Φειδίου... Ὁμολογουμένως τὸ Ἡράκλειον δύναται νὰ ἐπιδείξῃ ἔξοχα πρότυπα ὠραιότητος εἰς τὰς λαϊκὰς τάξεις. (Βλ. Ἡμερολ. σ. 60 καὶ 61).

⁶⁸) Βλ. Ἡμερολόγιόν του σ. 6 καὶ 7.

⁶⁹) Βλ. Στ. Κατεχάκη, Ὁ Λιμὴν Ἡρακλείου καὶ αἱ ἀνάγκαι του, ἐφημερὶς «Μεσόγειος» ἀριθ. 2151/8 Ὀκτωβρ. 1957.

⁷⁰) Βλ. Ἡμερολόγιόν του σ. 6 καὶ 7.

Οὕτω ὁμως τὸ μετ' αὐτῶν συνδυαζόμενον ζήτημα τῶν ἀποζημιώσεων κινδυνεύει νὰ ἀποτελειωθῆ διὰ τῆς τόσον ἀμφιβόλου ἐπιτυχίας μεγάλου δανείου καὶ ἡ κατασκευὴ τοῦ ἀναγκαιοτάτου λιμένος Ἑρακλείου δυσχεραίνεται. Ὡς μέλος τῆς Λιμενικῆς Ἐπιτροπῆς Ἑρακλείου ἐδέχθη τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ διασήμου μηχανικοῦ γάλλου κ. Κελλενέκ, τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐν Ἑλλάδι Γαλλικῆς Ἀποστολῆς ἐπὶ τοῦ ἀειμνήσιου Χαριλ. Τρικούπη, τοῦ διαμείναντος ἐπὶ 15ετίαν ἐν Ἑλλάδι. Οὗτος σαφῶς μοι ἐξέφρασε τὴν πεποίθησιν ὅτι ὁ εὐκολώτερος νὰ κατασκευασθῆ λιμὴν τῆς Κρήτης εἶναι ὁ τοῦ Ἑρακλείου, ἔνεκα τοῦ εἴδους τοῦ πυθμένος τῆς θαλάσσης, καταλληλοτάτου πρὸς θεμελίωσιν τῶν ἀμέσως πλησίον κειμένων λίθων καὶ τοῦ μεγάλου ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου τῆς πόλεώς μας, δυναμένου νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὰ ἔξοδα, διὰ τοῦ λιμενικοῦ φόρου. Φρονῶ ὅτι πρακτικώτερον εἶναι νὰ ἔχωμεν χωριστὴν οἰκονομικὴν διαχείρισιν οἰκονομικῶν».

Οἱ Καλοκαιρινοὶ ἐνδιεφέρθησαν ἀνέκαθεν νὰ ἀντιπροσωπεύουν ἐν Ἑρακλείῳ ξένας δυνάμεις, διότι οὕτω ἐπροστατεύοντο καλύτερον τὰ σπουδαῖα ἐμπορικὰ καὶ κτηματικὰ των συμφέροντα. Ὁ Ἄνδρέας Δ. Καλοκαιρινὸς ἦτο ἀντιπρόσωπος ἐν Ἑρακλείῳ τοῦ βασιλέως τῶν Δύο Σικελιῶν¹¹, ἀποκτήσας οὕτω τὸ προνόμιον τῆς διεθνοῦς ἀσουλίας καὶ δοσιδικίας. Διετήρει πάντοτε σχέσεις μετὰ τοῦ Ἀγγλικοῦ Προξενείου ὡς Ἴόνιος, μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὡς Ἕλληνας καὶ μετὰ τοῦ Ρωσικοῦ ὡς Ὀρθόδοξος. Ἐκαμε τὸ πᾶν καὶ ἔδαπάνησε πολλὰς λίρας, διὰ νὰ ἐξαγοράσῃ τὸ Ἀγγλικὸν Προξενεῖον διὰ τὸν υἱὸν του Λυσίμαχον¹², ὁ ὁποῖος ἐξεπροσώπει τὰ ἀγγλικά συμφέροντα ἐν Ἑρακλείῳ ἀπὸ τὸ 1859 μέχρι τοῦ θανάτου του τὸ 1898.

Ὁ Ἄνδρέας Δ. Καλοκαιρινὸς κατ' ἀρχὰς ἐχρημάτισε Πρόξενος τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ἐπὶ δύο ἔτη, ἀπὸ τὸ 1896 μέχρι τὸ 1898, ὅτε κατηργήθη ἡ θέσις αὕτη¹³. Ἐχρημάτισεν ἐπίσης Γραμματεὺς τῆς ἐλληνικῆς, τοῦ Ἀγγλοῦ Στρατηγοῦ Sir Herbert Cherwside¹⁴ καὶ τέλος διωρίσθη τὴν 7 Σεπτεμβρίου 1905¹⁵ British

¹¹) Βλ. ἀνωτέρω σ. 3.

¹²) Βλ. ἀνωτέρω σ. 7.

¹³) Βλ. Ἡμερολόγιόν του σ. 31.

¹⁴) Βλ. Ἡμερολόγιόν του σ. 33, 34.

¹⁵) Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρός του κάποιος Σαῖντοῦ κατῴρθωσε «καιόπιν φραγκολεβαντινικῶν ραδιοργισμῶν», ὅπως ἀναφέρει ὁ ἴδιος εἰς τὸ Ἡμερολόγιόν του σ. 114, νὰ διορισθῆ ὑποπρόξενος τῆς Μεγάλης Βρεταννίας ἐν Ἑρακλείῳ ἀλλὰ τὴν «7 Σεπτεμβρίου 1905, χάριτι τοῦ θανατοῦργοῦ Ἀγ. Σπυρίδωνος, ἔλαβα τὸν διορισμὸν μου ὡς ὑποπρόξενος τῆς Μεγάλης Βρεταννίας ἐν Ἑρακλείῳ, εἰς τὴν θέσιν

Pro Consul at Candia ὑπηρεσίαν ἣν διετήρησε μέχρι τὸ 1917, ὅτε, θεωρηθεὶς ὑπὸ τῶν Ἄγγλων ὡς τροφοδότης γερμανικῶν ὑποβρυχίων, συνελήφθη ὑπ' αὐτῶν, ὡς Ἄγγλος ὑπήκοος, καὶ ἐξωρίσθη εἰς Μάλταν¹⁶.

B. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΑΝΔΡ. Α. ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΥ

Ὁ Α. Α. Καλοκαιρινὸς ἐνυμφεύθη ἐν Ἡρακλείῳ τὴν 3 Μαρτίου 1891, εἰς ἡλικίαν 29 ἐτῶν, τὴν Μαρίαν τὸ γένος Ἀνδρέου Σταματάκη¹⁷. Ἡ Μαρία εἶχε σπάνια ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ προτερήματα. ἦθος, εὐγένειαν, καλωσύνην, ἐργατικότητα, φιλανθρωπίαν. ἦτο ἀρκετὰ μορφωμένη καὶ εἶχε μνήμην ἀπέραντον, ἀκόμη καὶ εἰς προκεχωρημένην ἡλικίαν.

Οἱ νεόνυμφοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὸ μέγαρον τοῦ Μίνωος Καλοκαιρινοῦ, τὸ ὁποῖον, μετὰ τὴν πτώχευσίν του, εἶχεν ἀγοράσει ὁ Α. Α. Καλοκαιρινός¹⁸.

Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1898 ἡ Μαρία Α. Καλοκαιρινοῦ εὐρέθη μετ' ἄλλων συγγενῶν καὶ φίλων τῆς εἰς τὸ μέγαρόν της, τὸ σημερινὸν Ἱστορικὸν Μουσεῖον τῆς Κρήτης. Ὁ σύζυγός της εὕρισκετο εἰς

τοῦ μακαρίτου πατρὸς μου».

Ὁ Ἅγ. Σπυρίδων ἦτο ὁ προστάτης Ἅγιος τῆς οἰκογενείας τῶν Καλοκαιρινῶν, κατόπιν θαύματος γενομένου τὸ 1750. Ἐκτοτε ἐωρτάζετο τὴν 12 Δεκεμβρίου δι' ἀρτοκλασίας καὶ ἐλεημοσύνης πρὸς τοὺς πτωχοὺς. (Βλ. Ἡμερολόγιον Α. Α. Καλοκαιρινοῦ σ. 15).

¹⁶) Ὁ Α. Α. Καλοκαιρινός ἦτο θαυμαστής τοῦ Πρίγκηπος Γεωργίου καὶ συνεπῶς ἀντιθενιζελικός.

¹⁷) Ὁ Ἀνδρέας Σταματάκης κατήγετο ἀπὸ τὸν Ἀίμινα Μυλοποτάμου. Εἰς μικρὰν ἡλικίαν ἦλθεν εἰς Ἡράκλειον, ὅπου, σὺν τῷ χρόνῳ, ἀπέκτησε ἐμπορευόμενος κολοσιαίαν περιουσίαν, ἀστικήν καὶ ἀγροτικήν. Τὸ κατάστημά του, εἰδῶν κινκαλαρίας καὶ θαλικῶν, ἦτο εἰς τὴν σημερινὴν λεωφόρον Καλοκαιρινοῦ, τετράγωνον 180. Ἐκτὸς τοῦ μεριδίου τῆς ἐκ τῆς ἀστικῆς καὶ ἀγροτικῆς περιουσίας του ἔδωσεν εἰς τὴν Μαρίαν ὡς προῖκα εἰς μετρητὰ 3921 χρυσᾶ εἰκοσάδραχμα, 854 χρυσᾶς λίρας Ἀγγλίας καὶ 1,181.307 γρόσια Τουρκίας τὰ ὁποῖα ἀντιστοιχοῦν πρὸς 330.000 προπολεμικὰς δραχμάς.

Ἡ Μαρία ὑπῆρξεν ἐξαιρετικὴ φυσιογνωμία. Τὴν ἐχαρακτήριζεν ἡ καλωσύνη, καὶ ὁ ἀλτρουϊσμός καὶ ἀσφαλῶς ἡ φιλανθρωπία τῆς ἐπέδρασεν ἐπὶ τοῦ συζύγου τῆς διὰ τὴν ἰδρυσιν τῶν Φιλανθρωπικῶν Ἰδρυμάτων. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συζύγου τῆς εἰργάσθη δραστηρίως διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῶν σκοπῶν τῆς διαθήκης του, μετὰ τοῦ πρώτου ἐκτελεστοῦ αὐτῆς ἀνεψιοῦ τῆς στρατηγοῦ Γεωργίου Κατεχάκη.

Ἡ Μαρία Α. Καλοκαιρινοῦ ἐγεννήθη τὸ 1869 καὶ ἀπεβίωσε τὴν 4 Μαΐου 1917 ἐν Ἡρακλείῳ εἰς ἡλικίαν 78 ἐτῶν, ἐκ βρογχοπνευμονίας. Τὰ λείψανά της ἐναπετέθησαν ἐντὸς τῆς ἰδίας μαρμαρίνης ὀστεοθήκης, ὅπου ἐναπετέθησαν καὶ τὰ λείψανα τοῦ συζύγου τῆς.

¹⁸) Βλ. ἀνωτέρω ὑποσ. 55.

τόν λιμένα και διέφυγε τόν κίνδυνον. Τουρκικός ὄχλος περιέζωσε τὸ μέγαρον και ἤρχισε νὰ ρίπτῃ ἐντὸς αὐτοῦ, κατὰ τὴν ἀφήγησιν τῆς Ἰδίας, πανία ἐμπεποτισμένα διὰ πετρελαίου, τὰ ὅποια ἦναπτον προηγούμενως. Πολλοί, καταφυγόντες ἐκεῖ δι' ἀσφάλειαν, ἐσφάγησαν ὑπὸ τῶν τουρκικῶν ὀρδῶν. Τὴν ἰδίαν τύχην θὰ εἶχε και ἡ Μαρία Καλοκαιρινοῦ, ἂν δὲν παρουσιάζετο κάποιος Τοῦρκος, ὁ ὅποιος εἶχε χρηματίσει καθάσης τοῦ Ἀγγλικοῦ Προξενείου. Οὗτος, ἀφοῦ ἐδωροδόκησε, διὰ χρημάτων φυσικά τοῦ Καλοκαιρινοῦ, τοὺς ἐξηγριωμένους Τούρκους, παρέλαβε τὴν Μαρίαν μετὰ τινῶν ἄλλων και ὠδήγησεν αὐτὰς εἰς τὸν λιμένα, ὅπου ἐσώθησαν.

Ὁ Ἀνδρέας Λ. Καλοκαιρινὸς δὲν ἀπέκτησε τέκνα. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον, θέλων νὰ διαιωνίσῃ τὸ ὄνομά του, υἱοθέτησε ἐπισήμως ἐν τῇ διαθήκῃ του τὸν «φιλιότσον» του Ἀνδρέαν Γεωργ. Κατεχάκη, ἀφήσας εἰς αὐτὸν τὰ κτήματά του εἰς τὰ Γιοφυράκια, ὑπὸ τὸ ὄρον «ὅπως νομίμως ἀναγνωρισθῇ ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἀνδρέας Καλοκαιρινός, αὐτὸς και οἱ ἀπόγονοί του».

Ὁ Α. Λ. Καλοκαιρινὸς ἐνδιεφέρθη και διὰ τὴν προαγωγὴν τῶν γραμμάτων. Ἀφήκε τὸ Καλοκαιρίνειον κληροδότημα εἰς τὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον «Παρνασός», ζῶν δὲ εἶχε καθιερώσει σχολικὰ βραβεῖα πρὸς τοὺς μαθητὰς τῶν Γυμνασίων και τῆς Ἐμπορικῆς Σχολῆς, ὡς και ἀθλοθέτημα διὰ τὴν περισυλλογὴν και τὴν ἔκδοσιν τῶν λαογραφικῶν και ἱστορικῶν Μνημείων τῆς Κρήτης. Ἡ πλουσιωτάτη δὲ ἰδιωτικὴ Βιβλιοθήκη του ἐδωρήθη, μετὰ τὸν θάνατόν του, εἰς τὴν Βικελαίαν Δημοτικὴν Βιβλιοθήκην.

Τὸν μεγάλον πλοῦτον, τὸν ὅποιον ἀπέκτησεν ὁ Α. Λ. Καλοκαιρινός, δὲν τὸν ἐσπχτάλησεν. Ἐζῆσεν λιτῶς και διεφύλαξε τοῦτον ἐπιμελῶς διὰ νὰ τὸν διαθέσῃ ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς κοινωνίας ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας ἔζησε, παρεξηγημένος πολλάκις παρ' αὐτῆς. Ἐξ μηνῶν ἀκριβῶς πρὸ τοῦ θανάτου του, τὴν 25 Ἰουνίου 1930, συνέταξεν ἰδιοχείρως τὴν διαθήκην του. Τὴν 5ην πρωινὴν τῆς 25 Δεκεμβρίου 1930 ὁ Ἀνδρέας Λ. Καλοκαιρινὸς ἐξέπνευσεν εἰς ἡλικίαν 68 ἐτῶν ὑποκύψας εἰς ἀνίατον νόσημα⁷⁹. Τὸ Συμβούλιον τῶν ἐν Ἡρακλείῳ Πρωτοδικῶν, συνελθὸν ἐκτάκτως, ἐδημοσίευσεν τὴν ἰδιόχειρον διαθήκην του, διὰ τῆς ὁποίας διέθεσε τὸ μέγιστον μέρος τῆς περιουσίας του διὰ τὴν ἴδρυσιν τῶν Φιλανθρωπικῶν Ἰδρυμάτων του. Ἡ διαθήκη ἐδημοσιεύθη αὐτούσιος εἰς τὸ φύλλον τῆς 28 Ἰανουαρίου 1930 τῆς ἐν Ἡρακλείῳ ἐκδιδομένης ἐφημερίδος «Ἐλευθέρα Σκέψις». Συμφώνως πρὸς τὸν ὄρον τῆς

⁷⁹) Εἰς τὴν ληξιαρχικὴν πράξιν τοῦ θανάτου του ἀναγράφεται ὅτι ἀπέθανεν ἐξ ἔλκους τοῦ στομάχου και οὐραιμίας.

διαθήκης του τὰ ὅστᾱ αὐτοῦ καὶ τῆς συζύγου του ἐναπετέθησαν εἰς εἰδικὴν μαρμαρίνην ὀστεοθήκην.

Αὐτὴ ὑπῆρξεν ἡ οἰκογένεια τῶν Καλοκαιρινῶν τῆς Κρήτης. Ἐπὶ ἕνα ἀκριβῶς αἰῶνα, ἀπὸ τὸ 1830 - 1930, ἀνέπτυξε τὴν μεγαλυτέραν δυνατὴν δραστηριότητα εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς, τὸν ἐμπορικόν, τὸν βιομηχανικόν, τὸν ἐφοπλιστικόν, τὸν τραπεζιτικόν, τὸν γεωργικόν. Συνεκέντρωσε, βοηθουσῶν καὶ τῶν ἐκάστοτε τοπικῶν καταστάσεων, μέγαν πλοῦτον, τὸν ὁποῖον διεφύλαξεν ὡς θεματοφύλαξ καὶ ἀπέδωσε ὀλόκληρον εἰς τὴν Κοινωνίαν τοῦ Ἡρακλείου, τὴν ὁποίαν ἐπλούτισε καὶ θὰ ἐξακολουθῇ νὰ πλουτίζει μὲ ἰδρύματα κοινωνικῆς ὠφελείας καὶ πρόδου.

ΣΤΕΡΓ. Γ. ΣΠΑΝΑΚΗΣ